Magyar Református Nevelés

református pedagógiai szaklap

IX. évf.
3. szám
2008. szeptember

A TARTALOMBÓL:

Országos református tanévnyitó

A református iskolahálózat erősségeinek azonosítása

A hittanoktatás tendenciái Európában

Református etikai kódex

A magyar művelődés és a tanítóképzés történetéből 1868-1958

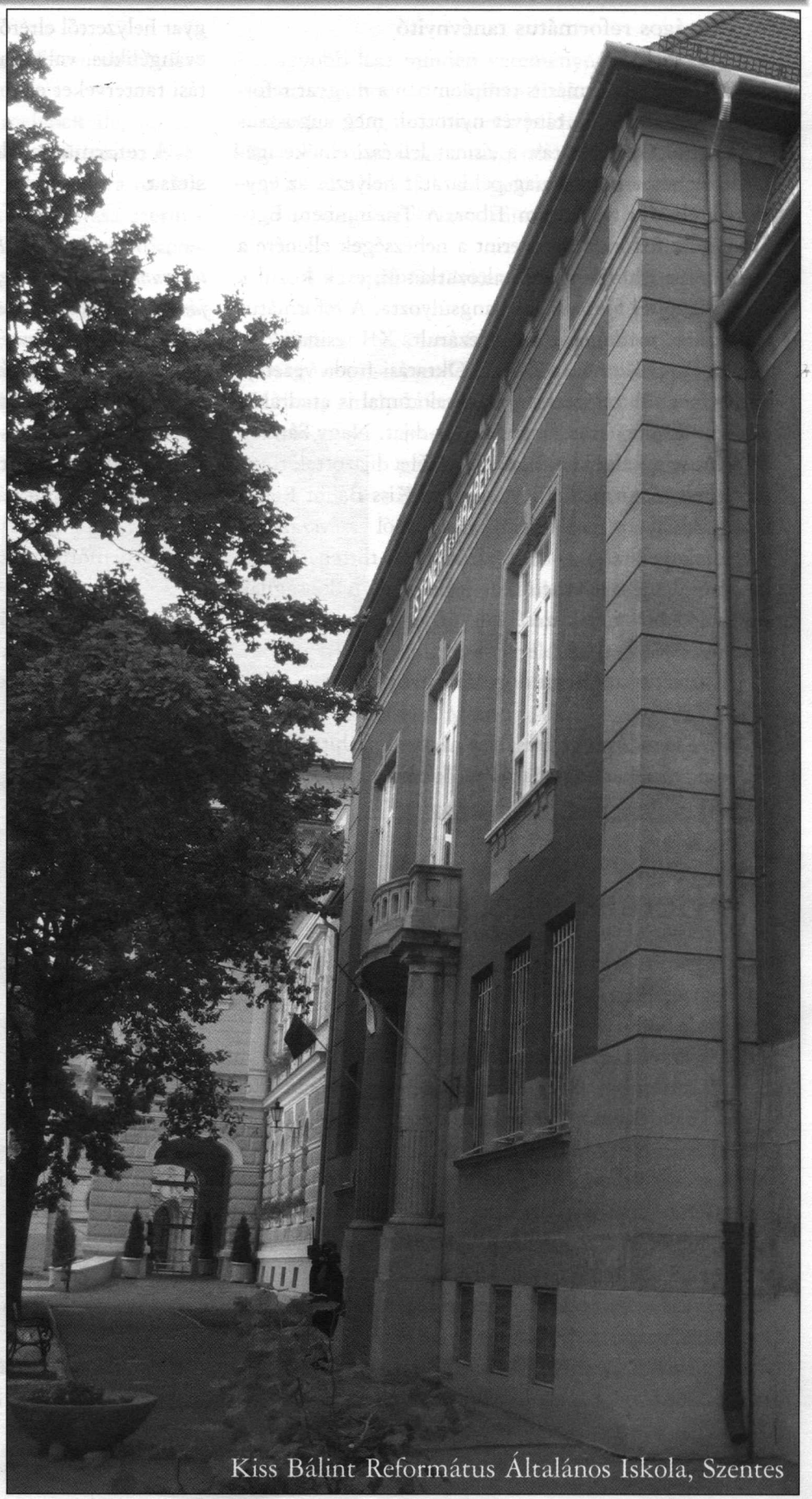

Kiss Bálint Református Általános Iskola, Szentes

A magyar református nevelés 479. tanévében

Több olvasónk kérte, hogy lapunkban tömör leírásban foglaljuk össze az egyes cikkeket.

Országos református tanévnyitó

A szentesi református templomban a magyar református nevelés újabb tanévét nyitottuk meg augusztus 30-án. Bölcskei Gusztáv, a Zsinat lelkészi elnöke igehirdetésében a mustármag példázatát helyezte az egybegyűltek szívére, Ábrám Tibor, A Tiszáninneni Egyházkerület főgondnoka szerint a nehézségek ellenére a református iskolák céljai változatlanok, ezek közül a közösségépítés fontosságát hangsúlyozta. A református közoktatás mérlegét a most lezárult, XII. zsinati ciklusban Papp Kornél, a Zsinati Oktatási Iroda vezetője vonta meg. Természetesen ez alkalommal is átadták a Makkai Sándor- és az Imre Sándor-díjat. Nagy Sándor, a Zsinat világi elnökének laudációiból a díjazottak rövid életútja is megismerhető. A szentesi Kiss Bálint Református Általános iskola bemutatkozásból az évszázados hagyományokkal bíró református iskola története mellett, bepillantást nyerhetünk a jelen egyik újdonságnak számító oktatási módszerébe.

A hittanoktatás tendenciái Európában

Szászi Andrea írásában az európai hittanoktatási tendenciákat foglalja össze, kiemelve azok a magyar helyzettől eltérő vonásait. Részletesebben a német evangélikus, valamint az angol protestáns hittanoktatási tanterveket elemzi.

A református iskolahálózat erősségeinek azonosítása

„2008. egyik áprilisi hétvégéjén kilenc pedagógus együttes munkájával és a Református keresztyén oktatás stratégiájának fejlesztéséhez elkészült közel 40 tanulmány felhasználásával, SWOT-elemzés segítségével tártuk fel a református oktatási rendszer jelenlegi helyzetét." Márkus Gábor írásában annak a munkának az eredményeit összegzi, a református közoktatás erősségeinek és gyengeségeinek előszámlálása mellett részletesen kitér lehetőségek és a veszélyek bemutatására is.

Református etikai kódex

Karácsony Sándor pedagógiai írásait feldolgozó Bognárné Kocsis Judit azt kutatta, milyen etikai normarendszer olvasható ki a neves pedagógus tanításelméleti és irodalmi munkáiból, és ezek a gyakorlatban is megélt elvek hogyan állnak össze egységes etikai kódexszé.

Bemutatkozik a hajdúhadházi Református Óvoda

Bacskay Zoltánné

Óvodánk 2008. szeptember 1-jén kezdte meg működését, mely jelenleg a város egyetlen egyházi nevelési intézménye. Fenntartónk, a Hajdúhadházi Református Egyház egy közel nyolcvan évig önkormányzati óvodaként működő intézményt vett át, ahol most 104 gyerēket nevelünk vegyes életkorú csoportban, a gyerekek 28%-a roma származású.

A szülők örömmel fogadták az egyház kezdeményezését, nem vitték át másik intézménybe gyermeküket, így aztán férőhelyhiány miatt nem is tudtunk felvenni minden jelentkezőt.

A csoportszobák, az udvar felszereltsége – az óvodában működő alapítványnak is köszönhetően – biztosítja a gyermekek számára a nyugodt játék lehetőségét. Arra törekszünk, hogy gyerekeink legyenek érzékenyek a lélek hangjaira, fogékonyak a jóra és a szépre; bízzanak Istenben, önmagukban és másokban; legyenek vidám, kreatív, kiegyensúlyozott és boldog egyéniségek.

A nevelési évet 16 fős munkaközösséggel kezdtük, a nevelők mindig szívesen várják a kisgyermekeket a református óvodába, ahol krisztusi szeretet és békesség veszi körül őket.

Tanévnyitó igehirdetés

Bölcskei Gusztáv

Ünneplő Gyülekezet, Szeretett Testvérek a Krisztus Jézusban!

Istennek Szent Igéje, melynek alapján ebben az órában az Ő Lelke erejében bízva hirdetni kívánom az Ő üzenetét, meg van írva a mai napra rendelt újszövetségi bibliai szakaszban, a Márk írása szerinti szent evangélium 4. fejezetében a 30. verstől a 33. versel bezáródó szakaszban:

Majd így folytatta Jézus: „Mihez hasonlítsuk az Isten országát, vagy milyen példázatba foglaljuk? Olyan, mint a mustármag: mikor elvetik a földbe, kisebb minden magnál a földön, miután pedig elvetették, megnő és nagyobb lesz minden veteménynél, és olyan nagy ágakat hajt, hogy árnyékában fészket rakhatnak az égi madarak." Még sok hasonló példázatban hirdette nekik az igét úgy, amint megérthették. Példázat nélkül nem is szólt hozzájuk, maguk között azonban tanítványainak megmagyarázott mindent.

Ünneplő Gyülekezet, Kedves Testvérek!

Márk evangéliuma felüdítő olvasmány a maga tömörségével, összeszedettségével különösen egy olyan világban, amelyikben annyira eluralkodott a szószátyárság, a mellébeszélés. Márk evangéliumában nagyon összefogott, tömör üzeneteket hallunk Isten országáról, Krisztus eljöveteléről, az Ő megváltói munkájáról és – hisszük – benne a mi feladatunkról is. Azt gondolom, ez illik hozzánk – ahogy ebben a rövid, tömör példázatban összefoglalja a mi Urunk Jézus Krisztus a lényeget. Mert az Isten országa soha nem harsány, nagyvonalú kampányokkal indul útjára, hanem szinte észrevehetetlenül, és a célja egy olyan élet ajándéka, amelyben a dolgok Istentől rendelt helyükre kerülnek. Mert számomra ez a példázat erről szól. A mustármag, amelyikről azt mondja az evangélium, kisebb minden más magnál, amikor a földbe kerül, és amikor egyszeriben magunk előtt látjuk azt a veteményt, amelyik akkora lesz, hogy táplálékot és oltalmat ad, és ott fészkelhetnek Isten kedves teremtményei, az égi madarak: nos, ez az a perspektíva, amibe bennünket beleállít Isten Igéje. Ez dönt el mindent.

Most is, az Úr 2008. esztendejében, ennek az új tanévnek a kezdetén is. Bennünket, akik összegyülekeztünk magyar református iskolákból, közelről és távolból, ide a csodálatosan

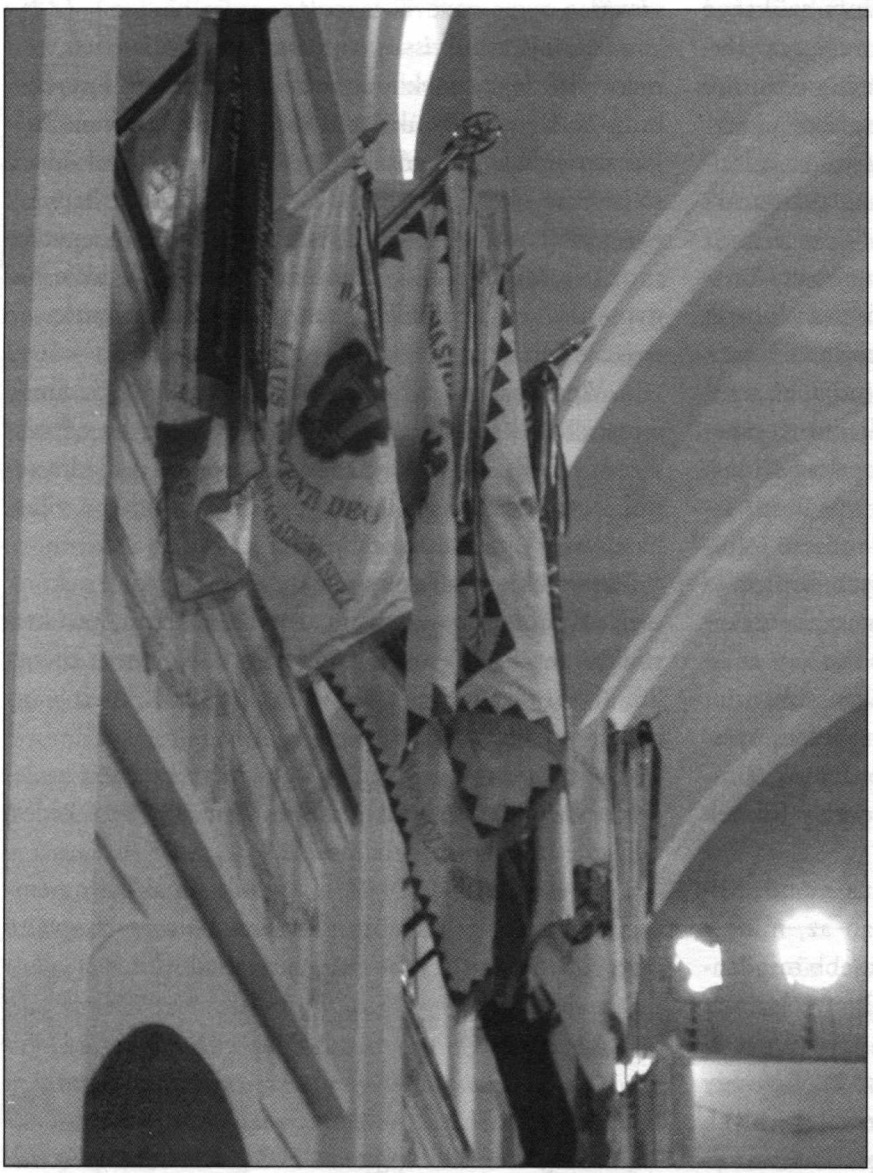

Református iskoláink zászlói a szentesi református templomban

megújult szentesi nagytemplomba, bennünket úgy kérdez meg az Isten: Ti, akik itt vagytok, ti, akik egy református intézmény tanulói, tanítói, fenntartói vagytok, titeket, én magyar református népem, vajon mi határoz meg? Elhiszitek-e ezt a perspektívát, vagy marad a siránkozás, marad a nehézségek felemlegetése, marad az, hogy mit miért nem lehet. Látjuk-e ezt a kicsiny, szinte láthatatlan kezdetet, amiből az Isten csodálatos célt hoz elő.

Talán ebben az esztendőben sokan vagyunk úgy, hogy felidézzük azt a hatvan esztendővel ezelőtti nyarat, 1948 nyarát, amikor bizony sokakban elhomályosult és elhomályosulhatott ez a kép, amikor magyar református iskolákról esett szó. Hiszen akkor szinte alig maradt valami abból a veteményeskertből, mert megjelent egy erőszakos, a jogot, a jogszerűséget nyíltan semmibe vevő hatalom, amelyik nemcsak gondolta, hanem ki is mondta: nincs szüksége a magyar népnek, a magyar ifjúságnak, a magyar társadalomnak arra, amit az egyházi iskolák nyújtani tudnak. Egyetlen egy kivétellel eltörölte ebből a kertből azokat az oltalmat nyújtó veteményeket, oltalmat nyújtó intézményeket, református iskolákat, amik addig léteztek.

Mit látunk ma? Ma, úgy tudjuk, jogállamban élünk. Ma azt látjuk, hogy a jogot csűrő-csavaró hivatalnokok és a nem kimondottan egyházbarát korszellem bajnokai tesznek meg mindent azért, hogy ne tudjanak nyugodtan leszállni a madarak, és ne tudjanak fészket rakni a fa ágain. Igen, ez a helyzet. Ebben a helyzetben szólít meg a példázat. Mit mond, és mit üzen? Isten csodálatos nagyvonalúsága messze-messze felülmúlja az emberi kicsinyességet. Ahogyan a próféta mondja: az én gondolataim annyival magasabban vannak, mint a tieitek, amennyivel magasabban van az ég a földnél. Isten nagyvonalúsága messze magasabb, mint emberek, törvényalkotók, törvényalkalmazók kicsinyessége, nyeglesége, amivel néha hozzánk fordulnak, amivel mellébeszélnek, amikor jogos követeléseinknek adunk hangot.

Hisszük-e azt, értjük-e azt, amit Jézus mond. Mihez hasonlítsuk az Isten országát? Olyan az, mint a mustármag, amelyiket, amikor elvetnek kisebb mindennél, de amikor felnő, akkor akkora lesz, hogy oltalmat tud nyújtani, táplálékot tud nyújtani.

Milyen sokszor megtörténik ez a csoda. Egy-egy gyermekben, akiből egyszerre csak előtör, valami olyan csodálatos tehetség, képesség, amit csak az tud észrevenni, aki nagyon megbecsüli azt is, ami nem látszik benne, ami nem látszik rajta. Sokszor megtette és sokszor megteszi, én hiszem, ezt a csodát az örökkévaló Isten a mi iskoláinkban is. Ez akkor is így van, hogyha ezt az állami hivatalosok olyan sokszor elfelejtik megköszöni.

Amikor néhány hónappal ezelőtt az Állami Számvevőszék megállapította azt, hogy az egyházi iskolákat megrövidítették, mert kevesebb pénzt adtak nekik, mint ami törvény szerint járt volna, én olyan szívesen hallottam volna, hogy kiáll a magyar kormány egy tagja, az oktatásért felelős miniszter, és azt mondja: bocsánatot kérek, és egyben megköszönnöm az egyházi iskolák pedagógusainak azt, hogy a magyar iskolaügyben úgy dolgoztak, úgy neveltek, hogy ilyen beszorítás, megcsonkítás mellett is átlagon felül teljesítettek. Mert ezt mondja ki a jelentés. Nem mondták. Én hadd mondjam erről a helyről most is a köszönetnek ezt a szavát.

Térjünk csak vissza a példázathoz. Mit üzen, mit mond nekünk, ennek a tanévnek a kezdetén. Egyrészt, hogy soha ne feledjük Isten csodálatos nagyvonalúságát, amelyikkel megőrzi, felneveli és ajándékul adja a mustármag kezdetet. Ez az Isten dolga, és őt hagyjuk nyugodtan munkálkodni. Hiszen ettől lennénk egyház.

Mi a mi dolgunk? Talán az, amit az egy ideje nagyon népszerű, különleges tehetségű magyar énekesnő egyik dalában így énekel:

„Vigyázz a madárra, ha kertedbe repül, / Őrizd meg a csendet, el se menekül. / Bajban a világ, ha egyszer újra messze száll. / Vigyázz a madárra, ha válladra repül, / Amerre az élet, arra menekül. / Bajban a világ, ha egyszer újra mesze száll."

Igen, elkezdődik egy új tanév, amelyikben nekünk csak az a dolgunk, hogy vigyázunk a madárra, ha a kertünkbe repül, őrizzük a csendet, és akkor nem menekül el, vigyázzunk rá, ha a vállunkra repül, mert nagy bajban a világ, ha messze menekül.

A mustármag egy különleges mértékegység az Isten országában. A mustármagnyi hit csodákra képes, hegyeket mozgat meg.

Ebben bízzunk, ebben higgyünk, és akkor az emberi kicsinyességek között is Isten csodálatos, megváltó nagyvonalúsága egy boldog, kiteljesedő tanévet ajándékoz nekünk.

Így legyen!

Ámen.

Elhangzott 2008. augusztus 30-án Szentesen, az Országos Református Tanévnyitón.

Bemutatkozik a szentesi Kiss Bálint Református Általános Iskola

Karikó-Tóth Tibor

Református iskola Szentesen

„Különös dolog a lélek, az emberi lélek csendje. Sokszor esztendők is eltelhetnek, míg ez vagy az az elvetett mag megfogan benne. (...) De ami késik, nem múlik. S akinek van türelme a jóságra, az meg is fogja érni, s föl fogja ismerni gyümölcsét."

(Pilinszky János)

Ama iskolájának legnagyobb problémája, hogy a működéséhez szükséges jövőkép egyre nehezebben magyarázható. Iskolánk históriájának ismerete nagy segítséget jelent számunkra az eligazodásban.

A szentesi református iskola eredete egyidejű a református hit terjedésével Magyarországon, így a város legrégibbi iskolája. Az ősi alma-matert Mária Terézia igazságtalan rendelete alapján a gyülekezet kénytelen volt átadni a katolikus egyháznak, ugyanúgy, mint templomát. A tanulók létszámának folyamatos emelkedése miatt a XVIII. század elején új iskola építését határozták el. Kiss Bálintnak, a kor kiemelkedő tudású lelkipásztorának sikerült elérni, hogy az épület emeletes legyen, téglából és cseréptetővel. Ez volt a város első emeletes építménye. A múlt század első évtizedére azonban az épület szűkösnek bizonyult.

A gróf Klebelsberg Kunó féle támogatásának köszönhetően 1929-ben került átadásra a ma is álló épület. Szép évek után 1948-ban az iskola – az egyház minden tiltakozása ellenére – állami kézbe került. A vallástanítás fakultatívvá válásával megkezdődött az egyház teljes kiszorítása a szocializmus útjára lépő iskolából. Az épület homlokzatára új felirat került, a korábbit a *„Szocialista Hazáért"* jelmondat váltotta fel.

A rendszerváltás után felépült a korszerű tornaterem és négy új tanterem. Az épület főbejárata felett újra a régi felirat lett olvasható: *Istenért és Hazáért*. 1993 nyarán ismét a szentesi református egyházközségek tulajdonába került. Az első években komoly anyagi problémákkal küzdött az intézmény vezetése. Néhány évvel később azonban látványos fejlődés kezdődött. Az intézmény épületei kívül-belül megújultak és a sikeres pályázatoknak köszönhetően aktív táblák, projektorok, nyelvi labor, korszerű iskolabútorok és taneszközök segítik az oktató-nevelő munkát. Az állandóan növekvő tanulólétszám miatt a tetőtér beépítésével új tantermek kialakítására került sor.

A falakon belül komoly szakmai munka folyik. A megannyi szép eredmény mellett különösen is büszkék vagyunk az általunk megrendezett multimédiás bibliaismereti versenyre, a reformáció napi futóversenyre és az úszócsapatunk sikereire. A napi áhítatok mellett a családi vasárnapokon, az egyházi gyermek délelőttökön bekapcsolódunk a gyülekezet életébe. Az iskola énekkara és diákszínjátszó csoportja a Comenius nemzetközi programnak köszönhetően az elmúlt években Franciaországban, Svédországban, Olaszországban és Németországban mutatkozhatott be.

Az intézmény népszerűségét, elfogadottságát a város lakosságszámának csökkenése ellenére növekvő iskolai létszám is jelzi, a Kiss Bálint Református Általános Iskola, üdítő színfoltot jelent a város sokszínű oktatási palettáján. Hisszük, hogy intézményünk attól lesz református, hogy a benne dolgozók és tanulók készek a szüntelen megújulásra. A névadó lelkipásztor, Kiss Bálint gazdag szellemi öröksége kötelez bennünket, irányt jelöl és tartást ad mindennapjaink tevékenységeihez.

Az újra reformátussá vált intézmény az elmúlt tizenöt év alatt sok mindent átélt. Az iskola a nehéz napokból tanulságokat nyert, az örömök, sikerek esztendei pedig hitet és megerősítést adnak a méltó folytatásra. Isten adjon továbbra is erőt, szeretetet és hitet ehhez a feladathoz!

Elhangzott 2008. augusztus 30-án Szentesen, az Országos Református Tanévnyitón.

A Kiss Bálint Református Általános iskola története

Az ősi iskola krónikája (1700-1803)

A református fenntartású ősi iskola körülbelül a mai járásbíróság helyén állt, ahol már 1700-ban volt tanítás. Az első ismert iskolamester Némedi Mihály volt. 1748-ban a protestánsokat sújtó rendeletek miatt az épületet átadták a katolikusoknak,ezért a református iskola ideiglenesen a városháza épületébe költözött.

A református elemi iskola évtizedei (1803-1929)

1803-ban megkezdték az új iskola építését. Az alapkőbe vésett üregbe emlékként ólomtáblát helyeztek. 1854-ben megszervezték az ismétlő iskolát. 1861-ben „iskolai bizottmány" alakult, feladata az iskola felügyelete. 1906-ban igazgatókat neveztek ki az iskola élére, így a vezetésben is különvált a fiú- és leányoktatás. Igazgatók: Papp Antal és Papp Lajos. Az iskola épülete a század elején már szűkösnek bizonyult.

A századelőtől a rendszerváltozásig (1929-1990)

Az új épület alapkövét 1928. október 31-én rakták le, az átadásra pontosan egy évvel később került sor. A hittant és az egyházi énekeket a tanítók tanították, szakos oktatás, felmenő rendszer nem volt. A II. világháború alatt a tanítás színvonala állandóan csökkent.

1948-ban az iskolát államosították, és ismét koedukált rendszerű lett, megkezdődött a szakmunkásképzés. Az 1960-1970-es években bevezették a vizet, a központi fűtést, az udvart betonozták.

Államiból újra református. A jelenkor (1990-)

Az iskolát a szentesi református egyházközségek 1991-ben igényelték vissza, s 1993 júniusában meg is történt a tulajdonosváltás. Folyamatosan növekvő tanulólétszám, versenysikerek, kiemelkedő sporteredmények mutatják az intézmény mindennapjaiban is megmutatkozó felpezsdülést.

1999 őszétől a tehetséggondozás fejlesztése vált kiemelt feladattá. A SuliNet pályázat eredményeként állandó internet hozzáférés és nagy teljesítményű szerver segíti a világhálós kapcsolattartást. Folyamatosan zajlik az osztály- és szaktantermek valamint a vizesblokkok korszerűsítése, a bútorok cseréje. 2002-ben játszótér épült az iskola udvarán. 2003-ban korszerű táblákat kapott minden osztály. 2004-ben készült el az új ének-zene szaktanterem és az iskolai kondicionálóterem. A folyamatosan növekvő tanulólétszám miatt nagy beruházásba kezdett az iskola, 2005. november 14-én tetőtérbeépítéssel új szárnyat avathattunk fel. Két tanterem és két csoportszoba illetve a hozzájuk tartozó vizesblokkok segítik az oktatást. Az iskolai könyvtárban három, állandó internet eléréssel rendelkező gép segíti diákjaink kutató munkáját. 2006-ban az iskola 18 millió forintot nyert a HEFOP 3.1.3. pályázaton, melynek során többek között 5 milliós értékben interaktív táblák, laptopok, projektorok segítik az oktatást.

Az iskola névadója, Kiss Bálint (1772 Vésztő - 1853 Szentes)

A jobbágysorból indult ifjú a Debreceni Református Kollégiumban tanult, majd lelkészi képesítést szerzett. Több éves tanulmányútja során végigjárta Csehország, Németország és Ausztria tudományos intézeteit. A hivó szóra hazatér, s 54 éven át megbecsült lelkipásztora a szentesi eklézsiának. Ezalatt építtette fel a mai iskola és templom elődjét, illetve a ma is álló parókiát. Az iskolásoknak, nőknek, férfiaknak praktikus jó tankönyveket írt. A mindennapi életben is folyamatosan kutatta a fejlődés lehetőségét. A zsuppal fedett, gyakran utcasornyira leégett házak oltalmára honositotta meg Szentesen a cserépfedést.

Ő tanította meg a szentesieket a korai zöldségtermesztésre, mely most is nemzetközi hírű. Ő tervezte az első magyarországi vasekét. Érdeklődése a múltra is kiterjedt. Könyvet írt a magyar nép egykori életéről, megírta a szentesi református egyház, majd a békés-bánáti egyházmegye történetét, melynek esperese volt 1836-tól haláláig. Közéleti szolgálatát 1814-től Csongrád vármegye táblabírájaként is végezte.

1839-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, három év múlva a Magyar Természettudományos Társaság rendes tagjává választotta. Tevékeny része volt abban, hogy Szentes városa 1837-ben a jobbágyságból örökváltság-fizetéssel felszabadult.

Eredményekben gazdag életének 81. esztendejében halt meg. Családján kívül Szentes népe, az egyház és társadalom országos közössége gyászolta.

Ma is méltán lehetünk büszkék iskolánk névadójára. Tiszteletére 1997 tavaszán az iskola díszterének falán emléktáblát avattunk. 2001-ben a főlépcsőházban került elhelyezésre fia édesapjáról készitett olajfestményének hü másolata. 2003-ban egykori lakóháza falán emléktáblát avatott Szentes város Önkormányzata és a Szentes-Nagytemplomi Református Egyházközség. Halálának évfordulójára emlékezve a Koszta József Múzeumban emlékkiállitást tartottak Kiss Bálint hagyatékából.

Iskolánk évente, a március utolsó hetében megrendezett *Kiss Bálint* 7 programsorozattal adózik névadója dicső emléke előtt.

Az iskola MOTTÓ-ja

Iskolánkban az informatika oktatása kiemelt szerepet kap: 3. osztálytól minden évfolyamon (csoportbontásban!) heti egy óra szerepel. Iskolánk honlapja naprakész, állandóan frissített, igényes. 2007-től az iskola saját oktatóportált üzemeltet honlapján, melynek MOTTÓ a neve *(http://www.kissbalint.sulinet.hu/moodle/)*. Ez a felület lehetőséget ad a pedagógusoknak, hogy szabadon készítsenek olyan kurzusokat, amelyekre a tanulók jelentkezhetnek. A kurzusba a jelentkezőket a tanárok veszik fel, minden fontosabb eseményről e-mailt kapnak a résztvevők. A kurzusban a tanár feladatokat adhat ki, de egyszerű csevegés is lehetséges. Sok feladat határidős, azaz a megadott dátum után nem lehet feltölteni a megoldásokat. A tanár pontozhatja, értékelheti a tanulók munkáit, sőt akár egymást is minősíthetik a tanulók. Ezen az oktatóportálon keresztül bonyolítjuk le az iskolánk által szervezett II. Szentesi Multimédiás Bibliaismereti Versenyt is, melyre az ország egész területéről várjuk a versenyzőket.

Tanévnyitó beszéd

Ábrám Tibor

Testvéri szeretettel és igaz nagyrabecsüléssel köszöntöm a magyar református oktatási intézmények küldöttségeit! Rajtuk keresztül a nevelésre ránk bízott tanulókat, és gyermekeiket hozzánk bizalommal küldő szülőket! Köszöntöm pedagógus társainkat, akik református vagy önkormányzati fenntartású intézményekben végzik szolgálatukat, és készen állnak a 2008/2009. tanév nemes harcát megvívni!

Köszöntöm azokat a magyar polgártársainkat, akiknek fontos a magyar nevelés ügye, mert ők is részesei voltak ennek, és ezt gyakorolják gyermekeik életében is! Végül, de nem utolsó sorban köszöntöm a házigazda

Ábrám Tibor, a Zsinat világi alelnöke

szentesieket, a Szentesi Református Gyülekezetet, és a Kiss Bálint Református Általános Iskola pedagógusait és növendékeit.

Sokan kérdezhetnék, hogy mi a rendeltetése az országos református tanévnyitó ünnepségnek? Próbáljunk meg ezek közül különösen háromra figyelni, és magunkkal vinni üzenetüket.

Az első rendeltetése megerősíteni azt, hogy céljaink, nevelési céljaink változatlanok. A Magyarországi Református Egyház, immár közel fél évezrede elkötelezett a magyar református nevelés, azaz a keresztyén és nemzeti nevelés terén. Céljaink nem változtak az évszázadok során. Ma is Jézus Krisztus missziói parancsának engedelmeskedve kívánjuk tanítványaivá szeretni a ránk bízottakat, úgy hogy tanítjuk őket, úgy hogy növeljük őket, azaz elősegítjük lelki-szellemi-értelmi növekedésüket, és igyekszünk eléjük élni a keresztyén élet szépségét, ebben a nem könnyű világban.

Mondjuk ki kedves testvérek, hogy elkötelezettek vagyunk: elkötelezettek vagyunk az értékes nevelés iránt, elkötelezettek vagyunk a hátrányos helyzetű tanulók felkarolásában, elkötelezettek vagyunk a tehetséggondozásban, elkötelezettek vagyunk a sajátos nevelési igényű tanulók befogadásában, elkötelezettek vagyunk a tálentumaikkal jól gazdálkodó fiatalok nevelésében.

Erősödjünk meg ebben az elkötelezettségben kedves testvérek, és kérjünk erőt ehhez a szolgálathoz attól, aki megbízott ezzel bennünket. Ne engedjük meggyengíteni és elrettenteni magunkat a magyar közoktatás egyre nehezebbé váló körülményeitől!

Második rendeltetése a tanévnyitó ünnepségnek az, hogy vonatkoztatási rendszert jelöljön ki, amelyben megjelölhető az, hol tartunk most, és merre vehetjük utunkat.

Vegyük szemügyre először református közoktatási rendszerünket. A magyar református közoktatás 477 éves történetéből ránk többnyire az utóbbi 18-20 esztendő bízatott. Adjunk hálát az Istennek a közel 200, kárpát-medencei magyar református intézményért, adjunk hálát az elkötelezett pedagógusainkért, az intézményeink iránti egyre nagyobb érdeklődésért, a szülők bizalmáért, és legyünk büszkék arra, hogy a magyar közoktatási rendszerben értéket hordozunk, valós többletet nyújtunk, és maradandó értékeket közvetítünk tanulóinknak. Jövőbe mutató dokumentumként széleskörű összefogással és együttműködéssel elkészült a református nevelés fejlesztési terve, amelyet használható gyakorlattá tennünk legyen mindannyiunk kötelessége.

A magyar közoktatásban aggodalommal figyeljük a kapkodást és leépülést, a hangzatos programok és sosem látott nagyságrendű pályázatok mögé elbújtatott magyar közoktatási valóságot: iskolák összevonását, sorvadását, és megszűnését, már nem is a szakmai-pedagógiai sikerekért, hanem a túlélésért, és tisztes megélhetésért küzdő pedagógusokat, a liberális közoktatási irányítási szemlélet eredményeként is elharapózó agressziót, amely nem kímél se diákot, se tanárt, a közoktatás terén is egyre jobban leszakadó magyar oktatási rendszert. Szerény vigasz az, hogy a még meglévő elit iskoláinkban nevelkedő tantárgyi olimpikonok az idén is szép eredménnyel büszkélkedhetnek, és Nevelésügyi Konferencián tett kísérletet a nevelési szakma kétségbeesetten tanácskozni jelen magyarországi helyzetéről – a politika szoros ölelésében.

Az oktatási kormányzattal kimért és formális a kapcsolatunk. Nemcsak, hogy nem értékelik az egyházi intézmények magyar közoktatáshoz hozzáadott értékét, de minden évben harcolnunk kell a minket törvényesen megillető normatív kiegészítő támogatásért.

Harmadik rendeltetése a közös ünneplésnek az, hogy közösséggé formáljon bennünket. Hogy megérezzük azt, hogy összetartozunk, hogy megérezzük azt, hogy számíthatunk egymásra, hogy megérezzük azt, hogy fontos az, amit közösen, de a hétköznapokban ki-ki a maga őrhelyén végez. Az összetartozás jeleként a Kárpát-medencei Református Középiskolák kaposvári és balatonfenyvesi nyári találkozójának zárónyilatkozata tartalmazza azt a szándékot, amellyel a Kárpát-medencei református gimnáziumok közös szolidaritási alapot hoznak létre nehéz helyzetben lévő társaik megsegítésére.

A magyar reformátusság, a Magyar Református Egyház épül a Kárpát-medencében, és ennek az épületnek tartó pillére lehet minden egyes református intézmény. S hogy a pillérek teherbíró képessége növekedjék – lessük el bölcs eleinktől – húzzunk boltívet a pillérek közé, emberi, testvéri, intézményi kapcsolatok formájában.

Vigyük haza szívünkben az Ige meggazdagító üzenetét, az évnyitó gondolatok buzdító és lelkesítő szavát, és osszuk meg munkatársainkkal és diákjainkkal, hogy erőnk, bölcsességünk, jobbító szándékunk kitartson a tanévben.

Ezekkel a gondolatokkal a magyar református oktatási intézmények 2008/2009. tanévét, az 1531-től számított 478. tanévet az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében és segítségül hívásával megnyitom.

Elhangzott 2008. augusztus 30-án Szentesen, az Országos Református Tanévnyitón.

Pedagógus kitüntetések

Határozat
a 2008. évi református pedagógus kitüntetések odaítélése tárgyában

A Magyarországi Református Egyház Zsinata 2008. május 22-én a következő határozatot hozta a 2008. évi református pedagógus kitüntetések tárgyában:

A Magyarországi Református Egyház Zsinata – az Oktatásügyi Szakbizottság javaslatára – 2008-ban a Makkai Sándor-díjat Magyar Lajosné tanárnőnek, Zsoldos László tanár úrnak és Szolga Renáta óvónőnek, az Imre Sándor-díjat pedig Berényi Györgyné igazgató asszonynak adományozza szakmai munkájuk és példamutató emberi-hitbeli magatartásuk érdemeként.

Makkai Sándor-díj

Magyar Lajosné

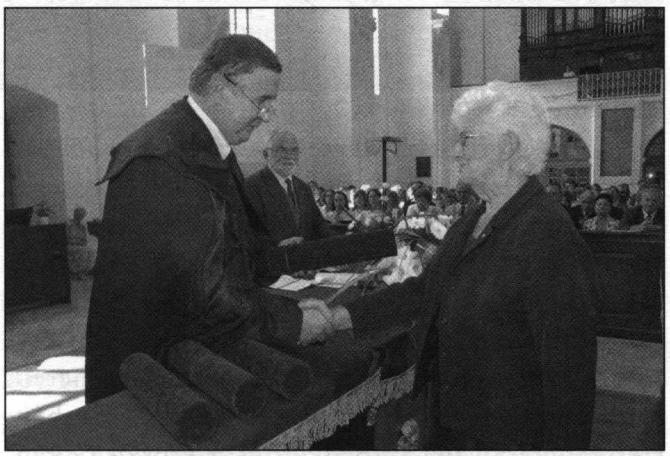

Hódmezővásárhelyen született 1931-ben. A Szegedi Tudományegyetemen végzett matematika-fizika szakon, majd 1956-tól tanított Akasztón, később Kunfehértón. A Szilády Áron Gimnáziumban 1963 óta tanított matematikát és fizikát kiváló eredménnyel. Tanítványai mindig magas százalékban jutottak be felsőoktatási intézményekbe. Kiválóan értett a tehetségek felkutatásához és neveléséhez.

Noha szerény természete, soha nem titkolt vallásos meggyőződése miatt az iskolai „ranglétrán" nem érdemei szerint emelkedett, nyugdíjba vonulása előtt kiemelkedő munkáját a minisztérium *„kiváló pedagógus"* kitüntetéssel ismerte el. 1993-ban nyugdíjas éveiből a református egyház hívására azonnal teljes munkaidőbe visszatérve, az újraindult Szilády Áron Református Gimnázium alapító tanára lett. A gimnázium első osztályfőnöke, a matematika-fizika munkaközösség vezetője. Az újraindult gimnáziumban is nagy figyelmet fordított a versenyzési lehetőségekre, de a tehetségek mellett az átlagos képességű és matematikából gyengébb tanulókkal is eredményesen tudott foglalkozni. Ezt bizonyították ezeknek a tanulóknak a sikeres, a megye gimnáziumainak átlagából kiemelkedő eredménnyel zárult 1997. és 1998. évi érettségi vizsgái is.

Következetes, lelkiismeretes munkája, a tananyag rendkívül világos és érthető átadása, igényessége, puritán tisztessége, magával ragadó lelkesedése miatt sok tanítványa és fiatal kollégája számára Magyar Lajosné az igazi pedagógus példája. Jelentős mértékben hozzájárult a kiskunhalasi református oktatási intézmények újraindításához, fejlődéséhez, jó hírük és tekintélyük öregbítéséhez.

Zsoldos László

1946-ban született Szentesen, gazdálkodó családban. Az ellenséges politikai környezetben szülei nagy szeretettel, hihetetlen áldozatok árán nevelték fel 14 (!) gyermeküket. Ebből a családi háttérből hozta magával szigorú, puritán református értékrendjét, a munka megbecsülését és szeretetét, a takarékosságot, szerénységet. A gyermekek kénytelenek voltak 10-12 éves koruktól

a nyári szünetekben munkát vállalni, felsőfokú tanulmányaikat pedig maguk finanszírozni. A gyermekek közül 11-en szereztek egyetemi diplomát, hárman szakképzettséget, kettőjüknek doktorátusa is van. Családi kapcsolataik mind a mai napig erősek, családi találkozókon a testvérek, házastársak, gyermekeik és unokáik is szinte teljes létszámban részt vesznek.

Zsoldos László általános iskolai tanulmányait Szentesen, középiskolai tanulmányait – két bátyjának nyomdokát követve – a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában végezte. Érettségi vizsga után előfelvételisként került a KLTE matematika-fizika szakára, tanulmányai mellett mindig dolgozott, mert szülei támogatni nem tudták.

1991-ben kereste fel egykori iskoláját, és Kiss László igazgató úr előbb kollégiumi nevelőtanári majd gimnáziumi tanári állást ajánlott fel neki. Zsoldos László mindig rendkívül hálás volt azért, hogy egykori iskolája, a nevelőtestület befogadta, és iskolai munkásságát azóta is szolgálatnak tekinti. Így vállalt el minden olyan feladatot, amire felkérést kapott, nem mérlegelve azt, hogy mekkora terhet vállal magára. Az elmúlt 17 évben kétszer volt osztályfőnök, közel 15 éve felelős az intézmény gazdálkodásáért, működéséért. 1996 óta igazgatóhelyettesi beosztása mellett a Fiúinternátus vezetője. Több egyházi funkció mellett jelenleg is tagja a Debrecen Kossuth utcai Református Egyházközség presbitériumának.

Zsoldos László pedagógiai, nevelési, oktatási elvei a klasszikus református hagyományokban és érték-központúságban gyökereznek. Önmagával szemben szigorú emberként megköveteli a fegyelmet, de követelményrendszere mindig reális, a tanulók értelmi szintjéhez igazodó. Magyarázatai világosak, érthetőek, a gyengébb képességű tanulók számára is követhetőek. Értékelése következetes, a jegyekkel nem büntetni, hanem jobbra serkenteni kíván.

Zsoldos László személyében egy olyan klasszikus református tanáregyéniség áll előttünk, aki neveltetése, családi háttere révén magában hordja a magyarság és református keresztény értékrend iránti elkötelezettséget, példamutató családi életével, feladatvállalásával, hűségével, óriási munkabírásával, iskolája iránti – jó értelemben vett – elfogultságával a következő tanár és diák nemzedékeknek is példája lehet.

Szolga Renáta

1976-ban született a vajdasági Verbászon. Az általános iskola után tanulmányait a szabadkai gimnázium matematika-természettudományi szakán folytatta, majd az óvóképző főiskolát is elvégezte. A diploma átvétele után azonnal munkába állt és a mai napig magyar nyelvű gyermekek között dolgozik Szabadkán.

12 évvel ezelőtt önkéntes szeretetmunkából vállalta el a bácsfeketehegyi vasárnapi iskola vezetését. Az évek során a gyermek-bibliaóra gyermeknapokká és gyermek táborokká nőtte ki magát. A mai napig minden református gyülekezetben tart gyermekalkalmakat (karácsonyi, húsvéti gyermeknap, vakációs bibliahét stb.). Rendszeres gyermekheteik vannak Bácsfeketehegyen, Pacséron, Ittabén, Hertelendyfalván, Szabadkán és a Fruska Gorán. Bácsfeketehegyen a vasárnapi iskolába hetente 60-70 gyermek jön el bibliaórát hallgatni, éneket és aranymondást tanulni, kézimunkázni és sportolni.

Négy éve Erdélyben három hónapos vezetőképzésen vett részt, és ma már mint munkatárs szolgál a Gyermekmisszióban, melyben szolgálataikat szerb, szlovák és magyar nyelven végzik. A magyar nyelvű csoportban még 7 munkatárssal dolgozik együtt, ők mint önkéntesek segítenek a szolgálatban. Szolgálatuk egyik ága a bibliai levelezés, melyben 3 önkéntes munkatárs is részt vesz. Bibliai leckéket küldenek gyermekek számára, melyben még többet megtudhatnak Istenről. Ők megválaszolják az adott kérdéseket, és visszaküldik a választ postai úton. Korosztályonként vannak sorozataik 7-18 éves korig, melyek befejezése után „diplomát" és egy ajándékkönyvet küldenek a számukra. Jelenleg 450 magyar gyermek kapcsolódott be ebbe a levelezésbe. Havonta 60-70 levelet és 5-6 diplomát küldenek szét.

Szolga Renáta 2008. július 19-én kötött házasságot Halász Sámuellel, közös életükre Isten áldását kívánjuk.

Imre Sándor-díj

Berényi Györgyné

Református család gyermekeként 1956-ban Berettyóújfaluban született. Általános iskolai tanulmányait Nagyrábén, a középiskolaiakat szülővárosában végezte. 1985-ben a Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskolán szerzett diplomát, majd 1997-ben a BME-n közoktatási vezető szakon államvizsgázott, 2004-ben pedig a Debreceni Tudományegyetem pedagógia szakán végzett.

Az 1989-es változások reményt adtak egyházi iskola indítására. Berényi Györgyné számtalan megbeszélés, egyházi és városi vezetőkkel folytatott egyeztetés, a lehetőségek alapos mérlegelése után nekilátott az iskola alapításához. Alulról építkező iskolát álmodott meg. Minden jogi feltételnek is meg kellett felelni, s ez időben, feladatvégzésben, felelősségben felmérhetetlen munka volt. Mindezt ő végezte óriási kitartással. Segítséget kapott a debreceni gyülekezetektől, hogy az induló osztályokban a gyermeklétszám meglegyen. Kollégái kiválasztásában is körültekintően járt el, kikérve a fenntartó és a gyülekezeti lelkészek véleményét egyaránt.

1992 szeptemberében indult a Debreceni Református Kollégium Általános Iskolájának első tanítási éve. Az iskola épülete az első három évben közös használatban volt az itt működő állami iskolával. Az államosítás előtt az épületben református fiúiskola működött, ezért az egyházi ingatlanok visszaigénylése adott lehetőséget arra, hogy az egyházkerület teljes egészében itt működtesse a „Kisrefit". A kitartó, igen nehéz munka gyümölcse 1996-ban született meg: a Füvészkert utca 2. szám alatti épületben az egyházi iskola működhetett tovább.

Az épület visszaigénylése közben is fontos feladat volt az intézmény helyiségeinek tanításra alkalmassá tétele. Tehát a kezdetektől állandó építkezés, felújítás, korszerűsítés folyt. Jelenleg 15 osztállyal működik az intézmény, s az adott földszinti és emeleti termek után már a tetőtérben is tanulhatnak diákjaink.

A külső körülmények megteremtése mellett Berényi Györgyné számára mégis mindig a legfontosabb a gyermek volt. A tanítási színvonal megőrzése napi feladat mind az ő, mind a kollégái számára. Kiemelkedő fontosságot élvez alsó tagozaton az alapkészségek megtanítása. Az írni, olvasni, számolni tudás érdekében fáradságot nem ismerve küzd minden egyes tanulóért, hogy képességeiknek megfelelően a legtöbbet hozhassák ki magukból. Éves vizsgarendbe iktatva számoltat be minden diákot. Pontosan ismeri az iskola tanulóifjúságát, a gyerekek képességeit. Az olvasás, olvastatás a „vesszőparipája", amelynek hasznát gyerek, felnőtt egyaránt boldogan tapasztalja.

A nevelésben lelkiismeretes. A református értékeket előtérbe helyezi, küzd a világból áradó igénytelenség ellen. Szorgalmazza a gyülekezeti kapcsolatokat, a közös ünneplést a családi istentiszteleteken. Sokszorosan figyel – és másokat is erre késztet – a nehéz körülmények közül érkezőkre, a terheket hordozókra. A volt tehetséges tanítványok számosan gondolnak rá köszönettel az egyetemi padokból, hiszen az alapozás idején rendkívüli törődésben részesültek általa.

Mindezek mellett irányításával dolgozta ki a nevelőtestület a Magyarországi Református Egyház általános iskolai kerettantervét. Tudományos cikkeket írt, ír református lapokba, pedagógiai kiadványokba. Szorgalmazza kollégái körében a saját ízlésvilágot, követelményeket hordozó, a református értékeket tartalmazó füzetek, könyvek, feladatsorok kidolgozását, összeállítását, melyeket ő maga ellenőriz, s ha minőséginek találja, továbbadásra is érdemesíti.

Elhangzott 2008. augusztus 30-án Szentesen, az Országos Református Tanévnyitón.

A református közoktatás a XII. zsinati ciklusban

Papp Kornél

Főtiszteletű Püspök Úr!
Tisztelt Főgondnok Urak!
Kedves Vendégeink!

A Magyarországi Református Egyház alkotmányos rendje szerint a 2003. február 28-án megnyílt XII. Zsinat mandátuma végéhez közeledik. Éljünk az alkalom lehetőségével, s vessünk számot az elvégzett munkával, miként alakultak református oktatásügyünk fejlesztésének esélyei a hatesztendős zsinati ciklus időszakában.

A mennyiségi mutatók számbavétele könnyű feladat, hisz a 2002. és a 2008. évi adatsor egybevetése egy egyszerű számtani művelettel elvégezhető. A megadott időszakban 20 új intézmény és 43 új feladatellátási hely jött létre. Ez utóbbiak közül 11 az óvoda, 17 az általános iskola, 3 a középiskola, 2 a szakiskola, 8 a művészetoktatási intézmény, valamint 1-1 a diákotthon ill. a szakszolgálat. A 2002. év végi kormányzati bérpolitika, ill. a művészetoktatás helyzetének ellehetetlenítése következtében 2 feladatellátási helyen szűnt meg a szakképzés, 3 helyen a művészetoktatás és 1 helyen a kollégiumi nevelés a fent említett időszakban. Mindez azonban csupán 2 intézmény teljes felszámolását jelentette. Az intézmények száma így 18-cal, az ellátott feladatok száma 36-tal, az oktató-nevelő munkában részt vevő növendékek száma pedig mintegy 7000 fővel gyarapodott.

Papp Kornél, a Zsinat Oktatásügyi Irodájának vezetője

A 2008/09. tanévben tehát 168 közoktatási feladatot lát el 116 intézmény keretei között a református közoktatás. 33 óvoda, 62 általános iskola, 26 középiskola, 5 szakképző, 11 művészetoktatási, 6 gyógypedagógiai intézmény, 22 diákotthon, valamint 2 pedagógiai szakszolgálat és 1 pedagógiai szakmai szolgáltató intézmény látja el a közfeladatot. A többcélú intézmények száma 36. A 116 intézményt működtető 79 fenntartó közül 68 egyházközség az intézményhálózat közel háromnegyedét működteti.

Köszöntjük új intézményeinket: a Budapest-Fasori Református Egyházközség által fenntartott Csipkebokor Református Óvodát, a papkeszi Bocskai István Református Általános Iskolát és a Hajdúhadházi Református Óvodát. Mindemellett Balatonfőkajáron és Gödön tagintézmény jött létre.

A 2002-es állapothoz képest bekövetkező közel 30 %-os gyarapodás mögött rengeteg anyagi és szellemi áldozat húzódik. Meg kell emlékeznünk a romló külső feltételekről, köztük a jogszabályi feltételrendszer rapszodikus változásairól, mely gyakorisága és nagysága ellenére nem tudta elbizonytalanítani egyházi fenntartóinkat, tanügyigazgatásunkat, s a református pedagógustársadalmat. Csak köszönetünk kifejezésével emlékezhetünk meg mindazokról, akik közreműködtek a folyamatos útkeresésben: zsinati testületeink, zsinati szakbizottságaink – köztük kiemelten az Oktatásügyi Bizottság –, országos pedagógiai szakmai ill. szakmai szolgáltató intézményeink egyaránt döntő szerepet játszottak a tartalmi munkában. Zsinatunk korszakos munkát végzett, 2005-ben módosította a református közoktatási törvényt, majd 2007-ben két új ágazati törvényt fogadott el, a hittanoktatásról ill. a felsőoktatásról.

Az oktató-nevelő munka kiegyensúlyozott és szakszerű végzését másrészt a finanszírozási feltételek váratlan megváltozása veszélyeztette 2004 őszétől. Leginkább – az 1998-tól kiválóan működő – közoktatási támoga-

tás rendszerének szétzilálása fenyegetett. A 2005. és 2006. esztendőben csak széleskörű egyházi összefogással lehetett intézményrendszerünk értékeit megőrizni. Az állami költségvetés 2005-től megszűnteti az azonos elvű és mértékű finanszírozás gyakorlatát, ami a szülők szabad iskolaválasztásának alkotmányos jogát csorbítja.

A Magyarországi Református Egyház határozott lépéseinek köszönhető, hogy a Fővárosi Bíróság jogerős ítéletben mondta ki azt, hogy az oktatási kormányzat törvénysértő módon vonta meg a támogatást 2004-ben a gyógypedagógiai oktatásban részt vevő gyermeklétszám után. Talán többen emlékeznek még arra, hogy amikor 4 esztendővel ezelőtt a mezőtúri országos tanévnyitón hívtuk fel a figyelmet a problémára, mennyire felemelő esemény volt autista és mozgássérült gyermekek szavalatát hallgatni.

2008 júniusában adta ki az Állami Számvevőszék (ÁSZ) egy esztendei vizsgálatának összefoglalását tartalmazó jelentését, miszerint a Kormány 2005-ben és 2006-ban nem a jogszabályoknak megfelelően állapította meg ill. számolta el a közoktatási kiegészítő támogatás összegét, az ÁSZ-jelentés mintegy 2,7 milliárd forint állami tartozást állapít meg. 1 hónappal később, július 3-án egy alkotmánybírósági határozat már nem a kiegészítő támogatás, hanem a normatív juttatások terén bekövetkezett hátrányos megkülönböztetést szünteti meg – egyelőre csak elvi szinten. Elvi szinten, mivel minden pályázati tapasztalat ellenére a héten kihirdetett iskola-felújítási pályázati eredmények mutatják, hogy elvétve, jóval a számarányuk alatt részesülhetnek pályázati forrásból intézményeink: a 253 nyertes pályázatból mindössze 5 az egyházi, 2 a református.

A független Állami Számvevőszéki jelentés megállapítja viszont, hogy a fenti hátrányos megkülönböztetés ellenére az erőforrások felhasználása hatékony, az intézmények tevékenysége pedig eredményes, amit az intézményi mutatók, a túljelentkezés, az évről évre ismétlődő kompetenciamérések és az érettségi vizsgák eredményei, a gazdasági és törvényességi vizsgálatok eredményei támasztanak alá. Köszönet illeti ismételten a református közoktatás valamennyi szereplőjének erőfeszítését, különösképpen a közel 3000 pedagógus áldozatos munkáját.

A XII. Budapesti Zsinat mandátumának végéhez közeledve, intézményeink nevében tisztelettel köszönjük a Zsinat elnökségének, dr. Bölcskei Gusztáv püspök úrnak és dr. Nagy Sándor főgondnok úrnak a támogató figyelmet, s a határozott kiállást oktatási intézményeink, pedagógusaink érdekeinek védelmében. Köszönetünk jeleként kérjük, hogy fogadják el a mai nap eseményét megörökítő oklevelet, melyen a 116 közoktatási és 5 felsőoktatási intézmény neve is szerepel.

Elhangzott 2008. augusztus 30-án Szentesen, az Országos Református Tanévnyitón.

Intézményalapítás zsinati ciklusonként

Zsinati ciklus	Óvoda	Általános iskola	Középiskola	Szakiskola	Művészetoktató	Gyógypedagógiai intézmény	Internátus	Szakszolgálat	Szakmai szolg. intézmény	Összesen
1990 előtt is működő	-	-	1	-	-	-	1	-	-	2
1990-1996.	6	31	17	2 (4)[1]	1 (2)[2]	1	13 (16)[3]	-	1	72 (78)
1997-2002.	16	14	5	1	3 (4)[4]	5	7	1	-	52(53)
2003-2008.	11	17	3	2	7 (8)[5]	-	1	1	-	42 (43)
Összesen:	33	62	26	5 (7)	11 (14)	6	22 (25)	2	1	168 (176)

A református közoktatási intézmények kerületi megoszlása a 2002/03. tanévben

Egyházkerület	Óvoda	Általános iskola	Középiskola	Szakiskola	Művészetoktató	Gyógypedagógiai intézmény	Internátus	Szakmai szolgáltató	Szakszolgálat	Összesen
Dunamellék	11	14	11	3	2	–	10	-	–	**51**
Dunántúl	2	3	3	–	2	–	3	-	–	**13**
Tiszáninnen	1	4	2	–	1	1	2	-	–	**11**
Tiszántúl	8	24	7	2	1	1	7	-	–	**50**
Zsinati intézmények	–	–	–	–	–	**4**	–	**1**	**1**	**6**
Összesen:	**22**	**45**	**23**	**5**	**6**	**6**	**22**	**1**	**1**	**131**

2008/09. tanévben

Egyházkerület	Óvoda	Általános iskola	Középiskola	Szakiskola	Művészetoktató	Gyógypedagógiai intézmény	Internátus	Szakmai szolgáltató	Szakszolgálat	Összesen
Dunamellék	18	22	12	3	1	–	9	-	–	**65**
Dunántúl	3	8	4	–	4	–	3	-	–	**22**
Tiszáninnen	2	6	2	–	3	1	2	-	–	**16**
Tiszántúl	10	26	8	2	3	1	8	-	1	**59**
Zsinati intézmények	–	–	–	–	–	**4**	–	**1**	**1**	**6**
Összesen:	**33**	**62**	**26**	**5**	**11**	**6**	**22**	**1**	**2**	**168**

A kárpát-medencei magyar református középiskolák XIII. találkozójának zárónyilatkozata

Mi, a Kárpát-medence magyar református középiskoláinak küldöttei: igazgatók, tanárok, diákok 2008. július 2-ától 6-áig tizenharmadik alkalommal találkoztunk, ezúttal Balatonfenyvesen, illetve Kaposvárott. Testvéri közösségben tájékozódtunk az egymás országaiban folyó magyar anyanyelvű közoktatás, valamint a református egyház által fenntartott intézmények eredményeiről, gondjairól.

1. Örömmel üdvözöljük a Kárpát-medencei magyar református egyházak szervezeti egységesülését, a közös egy-

házalkotmány elfogadását. Az egységhez testvériskolai kapcsolatok bővítésével, szakmai együttműködéssel és egymás anyagi segítésével magunk is hozzá kívánunk járulni.

2. Felhívjuk a Magyarországi Református Egyház Zsinatát és a Magyar Köztársaság illetékes testületeit és képviselőit: minden lehetséges fórumon járjanak közbe annak érdekében, hogy megszűnjék a szomszédos országokban működő magyar anyanyelvű, valamint egyházi fenntartású oktatási intézmények mozgásterének fokozatos szűkítése.

a) Ukrajnában az a törekvés, hogy az eddig magyar tanítási nyelvű iskolákban is kizárólag ukrán nyelven folyjék a vizsgáztatás, és az anyanyelven kívüli tantárgyak oktatása.

b) Szlovákiában az új közoktatási törvény drasztikusan csökkenti a magyar tannyelvű iskolákban a magyar nyelv és irodalom órák számát, korlátozza az új tankönyvek kiadását és alkalmazását, tiltja a magyar földrajzi és történelmi nevek használatát.

c) Romániában – az Európai Unióban szokatlan módon – továbbra is rendkívül nehéz az egyházi iskolák indítása. A készülő közoktatási törvény a felekezeti iskolák anyagi támogatását az első tíz évfolyamra kívánja korlátozni.

3. A magyarországi közoktatás irányítóitól kérjük és elvárjuk, hogy a szólamszerűen hangoztatott esélyegyenlőség helyett a gyakorlatban tartsák be az egyházi iskolák finanszírozására vonatkozó jogszabályokat és szerződéseket. Erre az elmúlt évben a Fővárosi Bíróság jogerős ítéletben, az Állami Számvevőszék jelentésben, az Alkotmánybíróság pedig határozatban hívta fel a Kormány és a közvélemény figyelmét.

4. A leghatározottabban elítéljük a magyarországi iskolákban is terjedő erőszak minden formáját. A jelenség okát az utóbbi évek általunk helytelenített oktatáspolitikájában, és a társadalmi közmegegyezésen alapuló szilárd értékrend hiányában látjuk. Véleményünk szerint a megoldást az értékhordozó közösségek (család, civil szervezetek, nemzet) megerősödése jelentené.

A református intézményekben és közösségekben az értékteremtést ezután is kiemelt fontosságúnak tartjuk. Független pedagógiai felmérések szerint az egyházi közoktatási intézmények az átlagot meghaladó eredményességgel járulnak hozzá – a keresztyén és nemzeti értékekre építve – törvénytisztelő, felelősségvállaló, életüket morális alapokra építő fiatalok neveléséhez.

A zárónyilatkozatot elfogadták a résztvevő iskolák képviselői:

Arany János Ref. Gimnázium, Szakképző Iskola és Diákotthon - Nagykőrös
Baczkamadarasi Kis Gergely Református Kollégium - Székelyudvarhely
Benkő István Református Általános Iskola és Gimnázium - Budapest
Bethlen Gábor Kollégium - Nagyenyed
Bocskai István Ref. Gimn., Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium - Halásztelek
Csokonai Vitéz Mihály Ref. Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium - Csurgó
Debreceni Református Kollégium Dóczy Gimnáziuma - Debrecen
Debreceni Református Kollégium Gimnáziuma és Diákotthona - Debrecen
Ecsedi Báthori István Református Gimnázium és Kollégium - Nagyecsed
Gödöllői Református Líceum - Gödöllő
Juhász Gyula Református Gimnázium és Szakképző Iskola - Makó
Kecskeméti Református Gimnázium - Kecskemét
Kiskunhalasi Református Kollégium Szilády Áron Gimnáziuma - Kiskunhalas
Kolozsvári Református Kollégium - Kolozsvár
Lévay József Református Gimnázium és Diákotthon - Miskolc
Lónyai Utcai Református Gimnázium és Kollégium - Budapest
Lorántffy Zsuzsanna Református Általános Iskola és Gimnázium - Kaposvár
Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium - Nagyvárad
Magyar Tanítási Nyelvű Egyházi Gimnázium - Léva
Marosvásárhelyi Református Kollégium - Marosvásárhely
Nagyberegi Református Líceum - Nagybereg
Pápai Református Kollégium Tatai Gimnáziuma - Tata
Pécsi Református Kollégium Gimnáziuma és Általános Iskolája - Pécs
Református Kollégium - Kézdivásárhely
Református Kollégium - Sepsiszentgyörgy
Református Kollégium Általános Iskolája és Gimnáziuma - Tiszakécske
Sárospataki Református Kollégium Gimnáziuma, Általános Iskolája - Sárospatak
Szatmárnémeti Református Gimnázium - Szatmárnémeti
Szegedi Kis István Ref. Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium - Békés
Szegedi Kis István Ref. Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium - Mezőtúr
Szentendrei Református Gimnázium - Szentendre
Técsői Református Líceum - Técső

A református iskolahálózat erősségeinek azonosítása (SWOT)

Márkus Gábor

Jelen írás egy hosszabb elemzés téziseit foglalja össze. A folytatás a változások tendenciáinak áttekintését, majd a stratégiai célokat tartalmazhatja.

A SWOT-elemzés (az angol betűszó a Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats rövidítése) az iskolai gyakorlatban egyre gyakrabban használt önértékelő módszer, melynek segítségével erősségeket, fejlesztendő területeket azonosítunk, és lehetőségeket, veszélyeket vizsgálunk meg.

Az elemzés a következő kérdésekre keresi a választ:

- Melyek az erősségeink? (Erősség: a református iskolahálózat fenntartói, vezetői, szereplői és felhasználói által elismert pozitív, előnyös vonások, amelyeket mozgósítani tudunk a továbbfejlesztésben).
- Melyek a fejlesztendő területek? (Olyan területek közoktatási intézményeink működésében, eredményeiben, amelyek valamilyen okból vagy valamilyen módon elmaradnak az általunk elvártaktól. A gyenge pontok közül kiválasztottuk azokat, amelyek alakítására reális esélyünk van.)
- Milyen lehetőségek állnak a református oktatásügy előtt? (Melyek azok a ma már látható körülmények, tendenciák, amelyeket lehetővé teszik intézményeink eredményesebb működését?
- Milyen veszélyek leselkednek ránk? (Melyek azok a meglévő körülmények, ma is érzékelhető változások, amelyek kedvezőtlenül befolyásolhatják intézményeink fejlődését?)

Meg kell jegyeznünk, hogy a SWOT-elemzés azokat az erőforrásokat azonosítja és azt a mozgásteret határolja be, amelyek rendelkezésre állnak céljaink eléréséhez – de ezek a célok a vizsgálat kezdetén még hipotetikus célok, pontos meghatározásuk éppen az elemzés után következhet.

A református közoktatás összefoglaló SWOT-táblázata

ERŐSSÉGEK	**FEJLESZTENDŐ TERÜLETEK**
Közösségteremtés Keresztyén világszemlélet Országos jelenlét, helyi kötődés Jól meghatározható hozzáadott érték A „református oktatás" elismertsége	A hitéleti nevelés hatásossága Autonómia és szakmaiság Református oktatásstratégiai tervezés Változásmenedzsment Bizalomerősítés
LEHETŐSÉGEK	**VESZÉLYEK**
Kapcsolatok teremtése Értékek és biztonság iránti igény Fokozottabb társadalmi szerepvállalás Saját nevelésű szülők, tanárok A kiválóság elismerése	A kultúra újraértelmezése Mobilitás és infrastruktúra Egyoldalú állami oktatáspolitika Eltávolodás az egyháztól Átmeneti kompromisszumok

A fent felsorolt fogalmak tartalmát az alábbiakban határozhatjuk meg:

Erősségek

Közösségteremtés. Az ember társas lény. Közösséget alkotni, közösségben élni Isten rendelése szerint való feladat: és itt nem csak az emberekkel való közösségre gondolunk, hanem a teremtettséggel és a Teremtővel való közösségünkre is.

A közösségi értékek a nevelés útján válnak egyéni értékké. Az értékeink között kiemelhetjük keresztyén elkötelezettségünket, és a magyarságért, a nemzetért érzett felelősségünket. A legelső közösség a család: a vele való együttműködés, és a következő generáció felkészítése a családi életre a közoktatás fontos érdeke. A közösségek lényegi összetartó eleme a másokért érzett felelősségvállalás, ebből is következik az egymásra figyelés és diakóniai szemlélet, egymás segítése. A közösségek összetartozása talán legjobban a hagyományok őrzése és hagyományok teremtése során érzékelhető.

Keresztyén világszemlélet. Keresztyén hitünk meghatározza világképünket. Ennek két meghatározó iránya A.) a transzcendentális és holisztikus világkép, valamint B.) a reális és pozitív ember- és világszemlélet. *(„Hiszünk Istenben, és megpróbálunk úgy cselekedni, hogy maga az életünk és a munkánk beszéljen arról, amiben hiszünk – A. Schweitzer.)*

Keresztyén meggyőződésünk jelenti az egységes nevelői eljárások közös alapját. Az intézményi légkört meghatározza, hogy Krisztusban testvéreimmé válnak a kollégáim, a diákjaink és a szüleik is.

Országos jelenlét – helyi kötődés. A Magyarországi Református Egyház közoktatási intézményhálózatának hatása, az óvodák, iskolák, középiskolák szerepvállalása országosan is érzékelhető. Intézményrendszerünk decentralizált, az egyes autonóm intézmények helyi beágyazottsága erős, a gyülekezetekhez, a helyi társadalomhoz való szoros kötődés a helyi erőforrások és támogatások hatékony felhasználását teszik lehetővé.

Intézményeink nyitottak. Érzékelhető a befogadási képesség a nem református felekezetű családok és tanulók iránt, vagyoni helyzettől és lakóhelytől függetlenül. Szakmai mérési adatok igazolják, hogy a református iskolákban a hátrányos helyzetű tanulók számára hátránykompenzációt és kiegyenlítést jelent a keresztyén szellem érvényesülése. Egyes iskoláink megújulási (és adaptív) készsége erős. Garancia a pedagógusok küldetéstudata és a nevelőtestületek egységessége is.

Jól meghatározható hozzáadott érték. Az országos kompetenciamérések igazolják, hogy egyes református intézményekben igen magas a pedagógiai hozzáadott érték. Iskoláinkban bevált értékeket tudunk továbbadni, és a közösség számára hasznos képességeket fejlesztünk. Sokan választják a református iskolákat, mert biztonságos, védett intézménynek tekintik őket. Iskoláinkban a gyerekek, a tanulók személyes törődést élveznek. Elvárás a szorgalom, a tisztességes munka. Megteremjük az önkifejezés lehetőségeit. A tanulóknak biztos tájékozódási pontokat adunk. A személyes fejlődést a problémaérzékenység és a kritikai szemlélet segíti. Elvárjuk, minden egyes diákunk tegyen a tőle telhető legjobb teljesítmény eléréséért.

Az autonómia tehát nem csak az iskolarendszerünknek, hanem az érett személyiségnek is jellemzője.

A „református oktatás" elismertsége. Tradícióink, református iskoláinknak a magyar kultúrában betöltött közismert szerepe miatt az egyházi iskolák között a református iskolákat is országosan bizalom övezi. Az utóbbi évek ezt a várakozást a legtöbb helyen igazolták.

Ennek a „márkanévnek" a védelme fontos feladata, kötelessége minden egyes intézményünknek, közösségnek és igazgatónak.

Fejlesztendő területek

A hitéleti nevelés hatásossága. A vallásgyakorlat tetszőlegessége – az egyéni kegyességi formák területén megnyilvánuló tolerancia – viszonylagossá teheti a személyes hit fontosságát a diákok számára. Okozhat ez látszatvallásosságot is, vagy azt az érzést, hogy bárkit is belső meggyőződés nélkül ösztönzünk a vallásos cselekményekre. Ezek a jelenségek együtt oda vezethetnek, hogy esetenként a tanítványok egyházi keretekbe való beépítésének, beépülésének hiányát érzékeljük.

A református iskolának nem elsődleges célja a misszió; a református iskola a keresztyén misszió egyik stratégiai eszköze.

Autonómia és szakmaiság. Egyházunk szervezeti felépítésének erényei egyben sajátos gondokat okoznak a református iskolahálózat hatékony működtetésében. Ezek:

A.) A demokratikus gondolkodásmódból eredő egyenlőtlenségek, eltérő értelmezések.

B.) Belterjesség, esetenként túl sok függési szál befolyásolja a helyi döntéseket, könnyen okozva protekcionizmust vagy legalább is annak a látszatát.

C.) Egyes helyeken a fenntartók a kellő tapasztalat és szakértelem nélkül gyakorolják fenntartói jogaikat, az autonómiát tévesen öntörvényűségnek értelmezik, vagy elvárásaikat nem egyértelműen határozzák meg.

Ilyen helyen gyakran bizalmatlanság alakul ki az intézményvezetők és lelkipásztorok között. Ez pedig gyengíti a nevelést is.

Református oktatásstratégiai tervezés. Keveset tudunk a növekedés határairól; leginkább csak annyit, hogy a gyermeklétszám csökken.

A helyi igényekre optimalizált hálózat oda vezetett, hogy a mai református oktatási rendszer a beiskolázásnál nem fordít kellő figyelmet a hátrányos helyzetűekre. (Akik bekerülnek valamelyik református közoktatási intézménybe, azok esetében mérhetően magas a pedagógiai hozzáadott érték, sajátos helyzetüket az iskola megérti, és maximálisan segíti őket!). Két intézmény is ellát regionális pedagógiai szakszolgálati feladatokat, de nincs működő hálózatunk.

A képzési szerkezet országos perspektívából nézve egy kissé egyoldalú: gyenge a református fenntartású intézményekben folyó szakképzés, hiányterület a felnőttoktatás és a felnőttképzés. Kevés a református óvoda. A református oktatási hálózat kapacitása összességében kicsinek látszik. Ez egyes helyeken szeparációs mechanizmusokat indít el.

Jellemző a különböző szintek egymásra épülésének hiánya. Nem alakulnak ki középiskolai beiskolázási körzetek. Hiányzik egy, a tanulási utakat védő ösztöndíj rendszer.

Miközben egyetértés van abban, hogy az iskolák hozzájárulása a közjóhoz elsősorban a jól képzett tanárokon múlik, gyenge a református pedagógusképzés és –továbbképzés, a vezetők tervezett utánpótlás-nevelése hiányzik.

Változásmenedzsment. Három olyan terület jelent gyenge pontot a református intézményeknek, amely a magyar közoktatás valamennyi intézménye számára kihívás.

A.) A demográfiai válságot jelentő gyermeklétszám-csökkenés élesíti a versenyhelyzetet.

B.) A minden iskolára kiterjedő finanszírozási problémák

C.) A pályázati rendszerek demokratikus kontrolljának hiánya.

Ez azt jelenti, hogy egyre nehezebb a folyamatos szinten tartás. Ezt olykor csak nehezíti az alacsony fejlesztési és adaptációs hajlandóság, a kivárási taktika és a pályázatírási tapasztalatlanság.

Bizalomerősítés. A tanulói dezintegráltság sikertelenné teheti az értékátadást, normaközvetítést és a közösségi beilleszkedést. A tekintélytisztelet hiánya a neveléshez szükséges bizalom erodálódását okozhatja. Az iskolahasználók olykor ezt nem ismerik fel, és túlzott elvárásokat fogalmaznak meg az óvodával, iskolával szemben. A szülők nem kellő bevonása, vagy ha a nevelőtestület értékrendjének egysége, szolgáló lelkülete nem elég erős, iskolai kudarcokhoz vezet. Kialakulhat egyes pedagógusok pesszimista szemlélete, kudarckerülő magatartása.

Lehetőségek

Kapcsolatok teremtése. A református iskoláknak van arra lehetőségük, hogy országos kapcsolat-hálózatként működhessenek. A meglévő együttműködési formák bővítésben különösen fontos a kapcsolat az öregdiákokkal, kapcsolaterősítés a helyi társadalom felé. A nemzetközi protestáns kapcsolatok a külföldi tapasztalatok bevonása révén segíthetik a proaktív magatartást. Lehetőség még az intézményfenntartói szövetségek együttműködése is. A PR, kommunikációs stratégiák fejlődése szintén új esélyeket jelent.

Orientáló értékek és biztonság iránti igény. A társadalom egyre inkább megfogalmazza a normabiztonság iránti igényét. Ez az igényes szülők figyelmét az egyházi iskolák felé fordíthatja. A kriminalizálódó iskolai légkörben már a viszonylagos belső rendezettség megőrzése is komoly érték.

Pedagógusaink tudatos értékválasztásra nevelnek. Munkaerő-piaci jelentősége van annak, hogy a humán erőforrás minőségét meghatározó mentális biztonság a vallásos csoportok körében stabilabb.

Fokozottabb társadalmi szerepvállalás. Az élethosszig tartó tanulás elvárása a (be)pótlás szükségének érzését ébreszti fel egyes csoportokban, beleértve a gyülekezetekhez kapcsolódó marginális helyzetű csoportokat is.

A biztonságos, védett iskolai környezet minél tovább az iskolában tartja a tanulókat. A kistelepülési intézmények létbizonytalansága igényt támaszthat arra, hogy az egyház iskolaműködtetőként egyre több szerepet vállaljon.

Saját nevelésű szülők, tanárok. Lassan egy generáció nőtt fel a református iskolák újraindulása óta. Így megjelennek a saját nevelésű fiatal tanárok. A szülők is részben tanítványok; diákjai voltak az iskolának.

A kiválóság elismerése. Lehetőség kell, hogy legyen a kiemelkedően odaszánt és megfizetett tanári közösségek létrehozása. Az intézmények új formákat tárhatnak fel az eredmények elismerésére, kommunikálására, az eredmények definíciója is részben az intézmények saját hatáskörébe kerül.

Veszélyek

A kultúra újraértelmezése. Megváltoznak az olvasási szokások. Az újabb (mediatizált) generáció(k) kultúraeszménye eltér a református iskola kultúrafogalmától. Inkulturalizációs problémaképpen jelentkeznek a globalizáció illetve a transzkontinentális migráció oktatási hatásai és további etnikai problémák. A roma diákok integrációja is felvet kultúra-értelmezési kérdéseket. Szociokulturális vetülete van annak is, hogy családban nevelt, mégsem családban élő gyerekek jönnek az iskolába. Az erőszak elhatalmasodása az iskoláinkban szintén felvet kulturális összefüggéseket.

Mobilitás és infrastruktúra. Különös gond lehet a tehetséges református diákok elvándorlása a központi régióba, esetleg külföldre. A határon túli iskolák számára érzékelhető elszívó hatást jelenthet a lakóhely megválasztásának szabadságáról szóló EU-s elv. Ám az oktatási infrastruktúra nem mobilizálható, nem tudja követni a belső migrációs változásokat. Fenyegetést jelent a védett épületek felújításának költségessége, az új iskoláknál az infrastruktúra építési költsége. Nem egyértelmű, honnan lesz meg a klímaváltozással összefüggő infrastrukturális fejlesztések fedezete.

Egyoldalú állami oktatáspolitika. Az állam helyzete, az ország gazdasági krízise az oktatás egészét fenyegeti. Az Uniós elvárások indokolatlan túlteljesítése az egyes iskolák belső koherenciáját veszélyezteti. Valamennyi közoktatási intézmény számára fenyegetést jelent a tanárkérdés: lesz-e elég jó tanárunk?

Veszélyt jelent, ha az állam egyoldalúan beavatkozik az oktatási versenyhelyzetbe. Megfigyelhető az önkormányzatok és az egyházak egymás elleni kijátszása, szórványosan úgy tűnik, hogy az egyházellenességet tudatosan gerjesztik, a „kultúrkampf" új jelei láthatóak. A kisegyházak előretörése és részvétele az oktatásban is akkor válik gonddá, ha az állami oldal egy rosszul értelmezett egyenlőség jegyében kezeli a felekezeti sajátosságokat és különbségeket.

Eltávolodás az egyháztól. Fenyegeti iskoláinkat a szekularizáció: a hívek elszakadása az egyháztól, és egy belső szekularizáció: a közoktatási intézmények eltávolodása az egyháztól. Az egyházzal szembeni elégedetlenséget növelheti az a vékony fiatal értelmiségi réteg, akik református felsőoktatási tanulmányok után nem tudnak elhelyezkedni sem a munkaerőpiacon, sem az egyházban.

Átmeneti kompromisszumok. Az egységes (Kárpát-medencei) Magyar Református Egyház megteremtésével csökkenthetnek vagy elveszhetnek az iskolarendszer egységesülésének lehetőségei, ha a lokális nyugalom és a helyi sajátosságok megőrzése érdekében az MRE Zsinat helyi szintre sorolja az oktatási kérdéseket.

A helyi működési és együttműködési modellek kialakításánál megalkotott kompromisszumok sem tévesszthetik szem elől, hogy ha az eredményeink nem lesznek tartósan jobbak, mint az állami iskoláké, egyes csoportok megvonják tőlünk a bizalmat.

A református közoktatás SWOT-keresztelemzése (kereszttáblázat)

A kereszttáblázat elemzése során az alábbi összefüggéseket keressük:

A.) Melyek azok az erősségek, amelyek segítenek abban, hogy éljünk a lehetőségeinkkel?

B.) Melyek azok az erősségek, amelyek segítenek abban, hogy elhárítsuk a veszélyeket?

C.) Melyek azok fejlesztendő területek, amelyek jelenlegi helyzetükben gátolják, hogy éljünk a lehetőségeinkkel?

D.) Melyek azok fejlesztendő területek, amelyek felerősítik az előttünk álló fenyegetéseket?

A SWOT kereszttáblázata alapján a keresztyén világszemlélet és az országos hálózat helyi beágyazottságának erősítése, az értékrend határozott kommunikálása segíti, hogy a lehetőségekkel jól éljünk. Az autonómia és szakmaiság kérdésének fejlesztése a legtöbb veszély elhárításában segíthet. A református oktatásstratégiai tervezés jelenleg kissé defenzív jellegűnek látszik (veszélyek elhárításában nagyobb a szerepe), és a változások menedzselése is a fenyegetések miatt látszik szükségesnek.

A különböző irányítási szinteknek sajátos felelőssége rajzolódik ki a fejlesztendő területek között.

A.) A hitéleti nevelés hatásossága különösen a tanulócsoportok szintjén fontos.

B.) Az autonómia és szakmaiság összefüggései a fenntartónál.

C.) A református oktatásstratégiai tervezés az országos szakmai és egyházi irányítás felelőssége.

D.) A változásmenedzsment az intézményvezetésre hárul.

E.) A bizalomerősítés pedig elsősorban a nevelőtestületek feladata.

A lehetőségek között a legnagyobb kihívásnak a fokozottabb társadalmi szerepvállalás tűnik.

A kulcsfogalmak tartalmát vizsgálva megállapítható, hogy az autonómia a református közoktatási rendszer számára egyszerre erősség (pl. helyi kötődések) és gyenge pont (pl. helyi kompromisszumok, együttműködés határai).

Vizsgáltuk, hogy hol található meg a rendszerben a református iskolák identitása. Ennek alkotóelemei – az országos közösség tudata, a keresztény világszemlélet, a markáns és meghatározott értékrend az erősségek között kaptak helyet.

Az erősségek és a fejlesztendő területek alapján néhány jól meghatározott értéket is azonosíthatunk. Ilyen érték a közösség, a keresztyén elkötelezettség, a helyi kötődés, a biztos értékrend, a magas szakmai színvonal, a megújulási képesség.

Ezekhez az értékekhez pedig bátran viszonyíthatják magukat a református közoktatási intézményeink.

Módszertani megjegyzések

2008. egyik áprilisi hétvégéjén kilenc pedagógus együttes munkájával és a Református keresztyén oktatás stratégiájának fejlesztéséhez elkészült közel 40 tanulmány felhasználásával, SWOT-elemzés segítségével tártuk fel a református oktatási rendszer jelenlegi helyzetét. A munkacsoport tagjait hosszas egyeztetés után a Magyarországi Református Egyház Zsinatának Oktatásügyi Bizottsága kérte fel.

A tézisek összegyűjtése után a csoportok megnevezése időnként kényszerű kompromisszumként alakult ki. Az elemzés során mindig a fogalmak jelentéstartományát vizsgáltuk.

A tanulmány részletesebb változata elérhető a www.refpedi.hu honlapon. A munkaanyaggal kapcsolatos észrevételeiket szívesen várjuk a markus.gabor@refpedi.sulinet.hu illetve az akalma@t-online.hu „villámposta"-címeken.

Budapest, 2008. szeptember

Az európai hittanoktatás tendenciái napjainkban

Szászi Andrea

Szüntelen reformáció, folyamatos megújulás. Olyan gondolat ez, melynek a hittanoktatásban is jelen kell lennie. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy mindent, amit korábban tettünk, elvetjük, sokkal inkább folyamatosan érdemes mérlegre tennünk a gyakorlatunkat, s a helyett, ami „könnyűnek találtatik" megkeresni a jobban alkalmazhatót.

Ehhez azonban érdemes szétnéznünk európai szomszédaink gyakorlatában. Ez a néhány oldalas összefoglaló rövid betekintést kíván adni azokról a tendenciákról, melyek a 21. század elején Európában jellemzőek.

Peter Schreiner, a münsteri Comenius Intézet vezetője, a hittanoktatásról Oslóban szervezett 2002-es konferencián két fő vonulatot vázolt fel. Egyrészt megállapította azt, hogy a hittanoktatás helyzete mindig összefügg azzal, hogy az adott országban milyen a vallás és az állam, a vallásos közösségek, valamint a világi oktatási intézmények kapcsolata. Különösen igaz ez olyan esetben, ahol van egy vezető vallás, ott az ún. önkormányzati iskolákban is lehetőség adódik a hittanoktatásra. Másrészt ahol több a nem állami kézben lévő oktatási intézmény, s a magániskolák száma, ott sokkal nagyobb arányban találkozhatunk egyházi fenntartású iskolákkal is. Ezekben természetesen lehetőség adódik a hittanoktatásra.[1]

Ahogyan hazánkban, Európa egész területén jellemző az ún. kötelező és választható hittanoktatás különbözősége, bár nem minden országban van jelen mind a két típus. A felekezetek általában olyan katechézist végeznek, melyben választható tantárgyként szerepel a hittanoktatás, a hangsúly itt a hitvallásos jellegen van. Ahol kötelező a hittanoktatás, ott is lehetőség van erre, akkor, ha jó a kapcsolat az egyház és az állam között. Természetesen lehet hitvallásos jellegű a kötelező hittanoktatás is, hogyha az egyházi kézben lévő oktatási intézményekben jelenik meg. Ahol azonban az állam hatáskörébe tartozik a vallástanítás, ott nem a hitbeli identitás fejlesztése áll a középpontban, hanem sokkal inkább általános műveltség átadása a vallás területéről. Semleges nézőpont ez, melyben bemutatásra kerülnek a különböző vallások, gondolatkörök. Kiindulópontja az a gondolat, mely szerint az oktatásnak világnézetileg semlegesnek kell lennie. Hazánkban is megjelenik ez a gondolkodásmód, s itt a NAT vonatkozó részeire érdemes gondolnunk, melyben ugyanezt a tendenciát fedezhetjük fel.[2] Külföldi téren ez a semlegesség jellemző pl. Dániára és Svédországra is, valamint Svájcban új tantárgyként jelent meg a „vallás és kultúra", mely ugyanezt foglalja magában.[3] Angliában például 1944 óta kötelező vallástanítással találkozhatunk az állami iskolákban, de itt a hat fő vallás alaptételeinek megismertetése történik, s nem hitre nevelés.[4] Érdekes példa az ún. francia semlegesség, ahol az állam és az egyház szétválasztásának az az eredménye, hogy a katechézis csak a vallási közösségek részeként jelenik meg, akárcsak az Amerikai Egyesült Államokban.[5]

Azt azonban le kell szögeznünk, hogy igazi katechézisről csak akkor beszélhetünk, ha a cél a „tanítvánnyá tétel", ha tehát megjelenik a hitvallásos jelleg. Minden egyéb esetben vallástörténeti, kultúrtörténeti ismereteket adunk csak át. A továbbiakban tehát a tendenciák tekintetében főként a protestáns konfesszionális alapú hittanoktatásra térek ki, mivel főként az általuk használt tantervekkel foglalkoztam.

Ezek esetében, ha a részcélok alapján vizsgáljuk az európai katechézis helyzetét, azt láthatjuk, hogy az ismeretátadás, képesség, készség fejlesztés, beállítódás kialakítása, személyiség fejlesztése állnak főként a középpontban. Ennek elérésére a tanítandó tananyag szerves részét alkotják nemcsak alapvető ismeretek, hanem összefüggések is (pl. Miben és mi alapján reménykedhetünk? Kicsoda Isten, kicsoda a Sátán?). Ugyanakkor rendkívül fontos a keresztyén értékrend átadása, arra felkészíteni a növendékeket, mit is jelent a hitben való élés a mindennapok során. Természetesen ebben az emberi tapasztalatoknak, az aktuális kihívásoknak, s az

---

[1] Schreiner, Peter: *Models of Religious Education in schools in Europe.* Konferencia előadás, 2002. Oslo, In: www.folk.uio.no/leirvik/OsloCoalition/Schreiner1202.doc

[2] *Nemzeti Alap Tanterv.* Művelődési és Közoktatási Minisztérium, 1995. 11-12. p.

[3] Schreiner, Peter: *Religious Education in Europe.* Konferencia előadás, 2005, In: www.resources.eun.org/etwinning/europa2.pdf, 8-9. p.

[4] Schreiner, Peter: Religious *Education in Europe.* Konferencia előadás, 2005, In: www.resources.eun.org/etwinning/europa2.pdf, 9 – 10. p.

[5] Hull, John M.: *Religious Education and the Globalised Economy.* In: http://www.angelfire.com/pe/pennyt/Hullbham.htm

arra való válaszoknak is helyük van.[6] Itt azonban nem kész válaszok átadásáról van szó, sokkal inkább hozzá akarják segíteni, föl akarják készíteni arra a diákokat, hogy a saját életük kihívásait a hit szemszögéből közelítsék meg.

Szintén fontos szempont az európai katechézist tekintve, hogy a hittanoktatást nem pusztán tantervi, tananyagi kérdésként tekintik, a feltételeknél szinte minden esetben kiemelik a katechéta képzettségét és motiváltságát.

Az általam vizsgált hittanoktatási tantervek, segédanyagok közül kettőt szeretnék bemutatni, melyeket jelenlegi gyakorlatunk során érdemes lenne megfontolni. Jól felépített, átgondolt koncepciókkal találkozhatunk ezekben, ahol az alapvonalak, alapelvek meghatározása után készültek el erre épülve az évfolyamonkénti javaslatok.

Első példám a német evangélikus gyakorlat, illetve ehhez kapcsolódóan egy hittankönyv-család rövid bemutatása.

Németországban az állami fenntartású iskolákban is van lehetőség hittanoktatásra, így a hittan tantervek is központilag meghatározottak. Lehetőség van azonban a felekezetileg semleges etika vagy filozófia tanulására is a hittanoktatás helyett. 14 éves kortól a gyerekek eldönthetik, hogy akarnak-e hittanra járni, s ha igen, akkor milyenre, míg a fiatalabbak esetében a szülők döntenek. Tanterv szempontjából ugyanaz a tanterv érvényes az önkormányzati és a felekezeti iskolákra is, a hangsúlyokat azonban az adott katechéták határozzák meg.[7] Ugyanakkor nemcsak egy tankönyvcsalád létezik a meglévő tantervhez, hanem arra épülve többel is találkozhatunk. A német evangélikus tanterv egyik számunkra is példamutató megjelenése a *Wir gehören Zusammen* tankönyvcsalád, mely 4 évfolyamra épít. Mindegyik évfolyamhoz találunk tankönyvet, tanári segédkönyvet és munkafüzetet. A tankönyvek nagyon kevés feladatot tartalmaznak, valóban csak a „tananyagot", vagy más segédanyagot tartalmazzák, míg a tanári segédkönyvek a valláspedagógiai megfontolás, didaktikai instrukciók mellett módszertani ötleteket is javasolnak a mindennapi használathoz. A munkafüzetek szintén gyermekszerűek, lehetővé teszik az órai használat során a közös feldolgozást. A hittanoktatás kiindulópontjaként, az általános iskolai első év hittanoktatásában a gyerekek eddigi tapasztalatait és elképzeléseit felhasználva új horizontokat nyit meg. Fontosnak tartják a kérdéseket, a gyerekek bátorítását a kérdések feltételére. A tananyag életszituációkból indul ki, azokat bibliai, keresztyén szemszögből vizsgálva. Az életszituációk mindennapiak, de a szemléletmód tágítására megjelennek a hittel kapcsolatos területek, pl. a keresztyén ünnepek is. Ugyanakkor rendkívül fontos a tartalmak vizualizálása, az első év során *minimális mennyiségű* szöveg jelenik meg. Az elsősök számára készült hittankönyv főleg képeket tartalmaz.

Az első két év tantervi anyaga főként a megalapozást, Isten és az egyház iránti pozitív beállítódás kialakítását szolgálja. Ennek érdekében jóval kevesebb a konkrét tananyag, s folyamatosan nő ennek a mennyisége. Míg az elsősöknél 25, a harmadik osztálynál már 50 témát találhatunk. A bibliai történetek mellett megjelennek az élettapasztalatok, az életkori sajátosságok által indukált fontos kérdések (barátság, szerelem) is.[8] A felsőbb évfolyamok (5-12) tananyagában 5 csomópont találhatunk, ez különböző arányban, de minden évnél megjelenik:

- egyéni tapasztalatok (korosztályszerű témák),
- bibliai – keresztyén tradíció (bibliaismeret, kortörténet, stb.),
- a keresztyénség élete a történelemben és napjainkban,
- etikai kérdések,
- más vallások ismerete.[9]

A másik érdekes példa angol nyelvterületről, az Egyesült Királyságból származik. Itt létezik az iskolai hittanoktatás vallásismeretként, az egyházi iskolákban konfesszionális alapú katechézisként, valamint e mellett (főként katolikus területen) gyülekezeti hittanoktatásról is lehet beszélni; amerikai hatásra ez sok esetben összemosódik az ún. „Sunday School" gondolatával. Ugyanakkor nincs nemzeti tanterv a hittanoktatásra, csak az egyház által elkészített tanterv

---

[6] Schreiner, Peter: Models of Religious Education in schools in Europe. Konferencia előadás, 2002. Oslo, In: www.folk.uio.no/leirvik/OsloCoalition/Schreiner1202.doc

[7] Schieder, Rolf: *Religious Education in Germany*. In: Religion and politics in United States and Germany, hrsg. Rolf Schieder, LIT Verlag Berlin, 2007, 95-98. p.

[8] *Wir gehören zusammen* hittankönyvsorozat, Helmuth Hanisch, Tankönyv: 1-4, Tanári segédkönyv 1-4, Feladatgyűjtemény 1-4. Cornelsen.

[9] *Lehnerplan Evangelische Religion*. 2005, In: http://www.ziehen-eltern.de/lehrplaene/g8_religionEv.pdf

létezik, ez azonban központi, s összhangban van az állami alaptantervvel.

2003 fordulópontot jelentett a hittanoktatási tantervek ügyében, ekkor a viták középpontjába egy új gondolat került: a mindennapi életben alkalmazható, használható tudás átadása, a hit terén is. Szintén kulcskérdéssé vált a nemzeti alaptanterv és a hittanoktatási tantervek kapcsolata. Fölmerült az igény, miszerint a nemzeti alaptanterv részévé váljon a hittan-tanterv, a tartalmi kérdésekben a témával foglalkozók azonban nem találtak közös hangot. Mára a kialakult álláspont szerint fontosnak tartják a hittan-tanterv nemzeti alaptantervvel való összehangolását, bár nem része annak. Így főként kultúrtörténeti tananyaggal, s más vallások megismertetésével találkozhatunk.[10]

A Kiss Bálint Református Általános Iskola tanári vegyeskara

Számunkra az ún. gyülekezeti hittanoktatás tanterve lehet elgondolkodtató. Alapelvei a hittanoktatás lényegét a hitelvek átadása mellett főként abban látják, hogy hozzásegítsék a gyermeket a szociális, erkölcsi, spirituális és kulturális fejlődéshez, magabiztos és tudatos hitvalló életre neveljék, s keresztyén értékrendszert közvetítsenek a számukra.

A tanterv koncepciójának alapgondolatai[11]:

- a személyes tapasztalatokból kiindulva nyit tágabb perspektívát,
- hitismereteket ad át, emellett segít a vallásos tapasztalatok megszerzésében,
- történeteket, szimbólumokat alkalmaz, melyek megértéséhez segíti hozzá a diákokat,
- személyes hitvalláshoz igyekszik segíteni a gyerekeket.

A 2001-től húzódó tantervfejlesztés során lehetőséget adtak arra, hogy a helyi iskolákból visszajelzések érkezzenek, majd a tapasztalatok segítségével tovább formálták a tantervet.

Jelenleg a hittanoktatásban megválaszthatják a különböző eszközöket, ismereteket, készségeket adnak át, s a megértést kívánják elősegíteni. Fontos a korosztályszerűség, s a vallásoktatással kompetenciákat is kívánnak fejleszteni. Ez utóbbi azt jelenti, hogy az ún. „vallásos tevékenységeket" (imádkozás, stb.) a mindennapi élet szerves részévé kívánják tenni a tanulók számára.

A protestáns és a katolikus gyakorlat nagyon hasonló ilyen téren, egy ír példa alapján elmondható, hogy a hittanoktatási tantervek 5-16 év közötti diákokra vonatkoznak, 4 fokozatra építenek, melyekben csak alapvonalakat, irányelveket adnak meg, de minden intézmény maga készítheti el a neki legmegfelelőbb változatot a helyi sajátosságok alapján. A 4 fokozat előtti ún. „alapozás" célja itt is a pozitív beállítódás, alapvetően a bizalom megteremtése Isten és az egyház iránt. Koncentrikus felépítésű tanterv ez, melyben minden évfolyam anyaga 3 gondolatkörből táplálkozik:

- A Szentírás: Isten szava, Isten megjelenése a világban. Itt bibliai történeteket találunk.
- Keresztyén egyháztörténet, s napjaink keresztyénsége,
- Erkölcstan.[12]

A koncentrikus elv alapján kezdetben alapfogalmak megismertetése, egyfajta bevezetés történik, majd erre épülve megjelennek a szimbólumok, s az összefüggésekre való rámutatás is. A hittanoktatás így olyan folyamattá válik, melyben az adott korosztály sajátosságainak megfelelően, egymásra épülve kapnak betekintést a diákok a hit kérdéseibe.

[10] *Religious Education*, In: http://www.ncaction.org.uk/subjects/re/index.htm
[11] *Religious Education*, In: http://www.qca.org.uk/qca_1939.aspx
[12] *Core Syllabus for Religious Education*. letölthető pdf. formában: http://www.deni.gov.uk/index/80-curriculumandassessment_pg/80-curriculum_and_assessment-religiouseducationcoresyllabus_pg.htm

Etikai kódex református pedagógusok számára Karácsony Sándor filozófiája alapján

Bognárné Kocsis Judit

„Az öregek nemzedéke helytelenül jár el, mikor például az ifjúság erkölcsi kilengéseit egyszerűen csak tudomásul veszi, sőt elítéli. De teljesen kárbaveszett a fáradsága akkor is, ha sportot, egészséges életmódot, emelkedettebb és tisztább örömöket, élettréninget, szabályozott életbeosztást és hasonló orvosszereket ajánl vagy alkalmaz ellene."

(Karácsony Sándor)

Bevezetés

Karácsony Sándorról, nevelési elveiről, ifjúságért végzett fáradhatatlan munkásságáról már sokat és sokféleképpen olvashattunk, de etikai elveiről, a református pedagógusok számára megfogalmazott nézeteiről már kevesebbet. Pedig fontos, újragondolásra alkalmas útmutató lehet korunk protestáns nevelőinek is az ő látásmódja. A református pedagógusoktól elvárt viselkedést, normákat nem egy helyen, egy művében írja le, hanem írásai, kötetei áttanulmányozása során bontakozik ki az olvasó előtt. Az egyik társas lélektani kategóriájában szerepel a tettrendszer és etika közötti kölcsönhatás taglalása, de inkább csak az ifjúságra vonatkoztatva.

Karácsony Sándor társas lélektani rendszeréről

Karácsony Sándor nevéhez fűződik a neveléstudomány társas lélektani alapokra helyezése, amely több területen is megnyilvánul: (Kontra György felosztását alapul véve.)

1. A nyelvi, irodalmi nevelés és a társas lélek értelmi működése
Magyar nyelvtan társaslélektani alapon (1938), A könyvek lelke (1941)
2. A társas lélek felső határa és a transzcendensre nevelés
A magyar világnézet (1941), A magyarok Istene (1943)
3.A társadalmi nevelés és a társas lélek akarati működése
Ocsúdó magyarság (1942,) A magyarok kincse (1944), Magyar ifjúság (1946)
4. A társas lélek alsó határa és a jogi nevelés
A magyar demokrácia (1945), A magyar béke (1947)

Az etikával leginkább foglalkozó művei *A magyarok Istene* című kötetén kívül a társadalmi nevelés társas lélektani szemléletével foglalkozó művei. Elsőként az *Ocsúdó magyarság*, (alcíme *Szokásrendszer és pedagógia*), mely 1942-ben jelent meg. Már a debreceni egyetem professzoraként vizsgálja a nevelés feltételeit, a társadalom nevelhetőségét. Bemutatja természetes rendszerét, amelyben a viszonyuláson múlik minden. A diákot egyenrangú partnerként kezeli, így mellérendelő magatartást vár el a pedagógustól.

A magyarok kincse című (1944) kötete, az *Értékrendszer és axiológia* alcímet viseli. Értékválasztását is csak a természetes rendszerben tudja elképzelni. Egy híressé vált tanulmány is helyet kapott ebben a kötetben, de önállóan is megjelent *A cinikus Mikszáth* (1944) címmel. Értékítéletének alapja, hogy a másik emberhez való viszonynak elfogadónak, egyenrangúnak kell lennie.

A társadalmi nevelés erkölcsvonatkozásával foglalkozik a harmadik kötet *Magyar ifjúság* (1946) címen. Alcíme *Tettrendszer és etika* jól mutatja mondanivalóját. A magyar társadalom, az ifjúság tele van tettvággyal, de hogy ezt milyen módon, erkölcsi magatartással teszi, azt meghatározza neveltetése, családja.

Az erkölcs tágabb értelmezésében a szerelem, az erotika is helyet kap, amelyről a *Barátság és szerelem* (1942) című kötetében olvashatunk. Felhívja a figyelmet, hogy a párkapcsolatra, a szexuális életre nevelést nem a serdülőkorban kell elkezdeni, hanem már gyermekkorban.

A református nevelés-oktatás alapelvei

Karácsony Sándor mélyen hívő reformátusként vallja, hogy életének, meggyőződésének egyedüli alapja Jézus Krisztus, Neki tartozik minden cselekedetéért felelősséggel.

A református egyház történelmi egyház, tehát a jól bevált hagyományokra építhet, ezen kívül iskolaépítő egyház is, vagyis a tudomány fejlődése érdekében is munkálkodnia kell. A református pedagógusoknak pedig, mindent meg kell tennük önképzéssel, hogy jó reformátusokká váljanak, hiszen azt Karácsony Sándor is elismeri, hogy a tanító-, illetve tanárképzésben ez eddig nem jelent meg. *„Első tételünk legyen a bűnbánaté: mi úgy ahogy itt állunk, nem vagyunk jó református tanítók, hanem valahogyan, mindenáron azzá kell válnunk:egyházunk megújhodása követeli ezt tőlünk egyre hangosabban, egyre határozottabban, egyre sürgetőbben."* (Karácsony S. 1943. 157.)

A református egyház a nevelési elveit a Biblia tanításaira alapozza.

A református egyház nevelésre irányuló alapelvei

A gyermek Isten ajándéka, így a nevelőknek Jézus tanítása szerint mindent meg kell tenni fejlődésük érdekében. *„Evangéliumi szempontból ugyanis a pedagógia nem több mint felelősséggel tudomásul venni azt a tényt, hogy közösségi életünkben gyermekek is vannak... Krisztus szerinti életközösség viszont nem több és nem kevesebb, mint a szeretet."* (Karácsony S. 1946. 46.)

A református pedagógusnak vállalnia kell szerényen, alázatosan és felelősséggel a rábízott munkát. A Biblia tanítása alapján mindnyájan bűnösök és egyenlők vagyunk, ebből következik a másik ember autonómiájának feltétlen elfogadása, a nevelésben részvevők mellérendelő magatartása, vagyis a gyermek nem tökéletlen felnőtt, mint korábban gondolták, hanem teljes értékű fejlődő ember.

A mellérendelő, társas lélektani viszonyban azonban a növendék is hatást gyakorol a nevelőre (interperszonális érték). Karácsony Sándor kiemeli az utánzás és a példaadás szerepét. *„... a mi nevelési eszményeinket nem elég tudni, azokban hinni kell. A hit, az igazi és erős hit onnan ismerhető meg, hogy: ragadós."* (Karácsony S. 1943. 176.)

A református egyház különleges lehetőség lát a református kollégiumokban, iskolákban a hívő, keresztyén értelmiség kiformálására. A kultúra, a népi kultúra egységét hirdeti. *„Hármas feladat előtt állunk. Nevelésünket, a szerint, amint bajaink diagnózisa diktálja, egyszerre kell modernné, magyarrá és hatékonnyá tenni."* (Karácsony S. 1933. 103.)

A református iskola sajátossága

A református nevelésügy jövője a két világháború közötti időszakban elég lehangoló volt, hiszen a gyülekezet nem volt képes fenntartani az iskolákat, kollégiumokat a megszokott színvonalon sem mennyiségileg, sem minőségileg. De a hit és a reménység ereje adott segítséget a további munkálkodáshoz.

Karácsony Sándor az adakozás szükségességét hirdeti, hiszen csak ilyen módon tarthatóak fenn a református intézmények. Vallja, hogy a református emberekre a szorgalom jellemző, így képesek lesznek megoldani ezt a problémát. *„Egy nagyon gazdag bankár jelentette ezt ki nemrégen előttem... Sok mindenre kellett költenem... családomon kívül egyházamra, szeretetintézményekre,...: derekasan hozzá kellett látnunk tőkénk megszaporításához, hogy kamataiból mindezekre fussa."* (Karácsony S. 1943. 173.) Erről a reformátusokra jellemző szemléletmódról Max Weber *A protestáns etika és a kapitalizmus* című könyvében is olvashatunk. (1982)

A református kollégiumokból kikerült emberek életében látható milyen hatással volt rájuk a protestáns szellem. Látták, tapasztalták az őket tanító pedagógusokon a predesztináció hitében gyökerező vallás- és felelősségtudatot. Ez a példa adott erőt további életükben, hogy az Istentől kapott, rájuk bízott feladatot a lehető legjobban végezzék.

Ki kell emelni a református iskolának azt a demokratikus vonását is, hogy mindig szívügyének tartotta a szegényebb sorsú diákok felkarolását, ezen kívül egyenrangú félnek tekintette a tanulókat. *„Az is demokrácia, ha én munkatársnak érzem magamat a diákjaim között, nem munkáltatónak vagy munkafelügyelőnek."* (Karácsony S. 1943. 151.)

A református iskola feladatai

Karácsony Sándor megállapítja, hogy a vallás és a tudomány kettévált, holott Kálvin János nem így gondolta. Tehát az iskolának feladata a tudomány tételeinek, igazságainak ismertetése és a szabad kutatásra nevelés éppúgy, mint az erkölcsi autonómiára, a hálára és az igazi szabadságra, vagyis az Isten akaratának önkéntes elfogadására nevelés. *„... a nevelés autonómiára, őszinteségre, világosságra, szabadságra és küldetésszerűségre törjön..."* (Karácsony S. 1933. 108.)

A lelki művelődés mellett azonban fontos időt szánni a testi fejlődésre is. Kiemeli az öntevékenységet, a diákmozgalmakat, közösségi összejöveteleket, a táborokat, a cserkészet szerepét a tanulók életében. Az ő nevéhez fűződik a regös cserkészet létrehozása (1922), amely a fiatalok körében rendkívül népszerű volt. E mozgalom lényegét tekintve abból állt, hogy a tanult fiatalok elmentek az ország egy-egy vidékére és ott anyagot gyűjtöttek: meséket, dalokat, szokásokat, jellegzetes tárgyakat. Ezt nem öncélúan tették, hanem megtanulták és előadták a helybélieknek. Azon túl, hogy a fiatalok fokozatosan megismerték hazájukat, élményszerűen sajátították el a néprajz, népköltészet, néptánc alapvető és fontos elemeit. A regös cserkészetet tartják a magyar táncház-mozgalom elődjének.

A református iskolák feladata ezen kívül még, hogy a tudomány egységét láttassák, tárják a diákok elé, ne tantárgyakra széttördelve, ami aztán nem áll össze egységes egésszé.

A református pedagógus erkölcsi alapelvei

1. Alapelvek a pedagógusnak a tanítványához való viszonyában

Karácsony Sándor egyik alapvető kijelentése, hogy a pedagógus az egész személyiségével nevel. A nevelő szerepe a fejlődés-lélektani szakaszonként változik. Az ő megfogalmazásában az válhat jó pedagógussá, aki bölcs, közlékeny, a problémákra nyitott, tájékozott és filozófus alkat. Hiszen a nevelésnek az a célja, hogy a nevelő a növendéket a növekedésre, illetve a felnőtté válásra segítse. A növendék pedig akkor válik felnőtté, amikor már a másik embert autonóm lényként tiszteli.

Ez tehát az új pedagógiai alapviszony Karácsony Sándor rendszerében, amelyben az autonóm diáknak tanulni szabad, de nem tanulni egyetlenegynek sem lehet.

Karácsony Sándor a diákságot arra buzdítja, hogy ne fogadják el szolgai módon a tanár magyarázatát, hanem merjenek vitatkozni, legyen saját véleményük az elhangzottakkal kapcsolatban. Ezt tartja természetes alapviszonynak, eszme-cserének. Nem az oktatásra, hanem az együtt gondolkodásra helyezi a hangsúlyt, ahol a „másik ember" elfogadásával mi is növekedhetünk, ami egy mellérendelő magatartást feltételez.

Mindehhez azonban elengedhetetlen a jó felkészültség. A tanárnak gondolkodónak kell lennie, aki kitartóan arra törekszik, hogy a maximumot hozza ki mind a diákságból, mind saját magából.

A tanórán azonban nemcsak oktatni, hanem nevelni is kell. Egész személyiségünkkel, egész valónkkal. Hitelesen. Ugyanúgy kell viselkedni tanórán és tanórán kívül is, mert ha a diák tudja, érzi, látja a különbséget akkor bármit mondunk, nem lesz igazi eredménye. A tanár szerepe, hogy helyes irányba tereljen úgy, hogy mindeközben érezhető legyen a tanulók felé áradó szeretet és igazság.

Fontosnak tarja, hogy mindig emberként álljunk a diákok elé, őszintén vállalva a jó vagy rossz lelkiállapotunkat. *„No, fiúk, olyan jó kedvem van, hogy madarat is fogathattok velem. Kívánjatok valami nagyot, megadom."* (Karácsony S. 1943.)

Karácsony Sándor három tanártípust különböztet meg:

1, akik csak a tudást képviselik, rengeteg ismeretük van – hatásuk azonban inkább csak közvetett, átadni a tananyagot csak részben tudják, így ez nem hatékony.

2, akik közvetíteni, átadni tudják az ismeretet, ez a kategória többet ér az előzőnél.

3, olyan emberek, akik képesek mozgósítani a tömegeket, akik szavára felébred a felelősségtudat mindenkiben. Ebből a típusból azonban nagyon kevés van.

A tanártípusokon kívül külön kategóriaként beszél a református pedagógusról. A református hit szerinte olyan belső lelkület, amely fő jellemzői az egyszerűség, az alázatosság és (sok esetben) a csökönyösség. Az egyetemes

Ünneplő gyülekezet

papság elvét hirdeti. A református magatartást a mindennapi pedagógiában nem könnyű megvalósítani, ehhez szükség van gyakori önvizsgálatra, és nem szabad elfelejtkeznünk a kegyelemről sem.

„Református nevelőnek lenni éppen ezen összeférhetetlennek látszó tények megvalósulását jelenti, hogy a tekintély is csorbulatlan, az anyagot is elvégezzük, mégis megmarad a bizalmon és megbízáson alapuló egyetemes papi elv." (Karácsony S. 1943. 140.)

A református pedagógusnak pappá kell magasztosulnia, aki vall hitéről, a gyermek pedig, aki ezt hallja, érzi, így ő is hisz. *„A vallásos nevelő nem okvetlenül a tízparancsolatot tanítja, még nem is okvetlen ahhoz fűzi vallásos természetű mondandóját... De akár tanít, akár egyebet cselekszik, arról vall, hogy nem magunkéi vagy egymáséi, hanem az Övéi vagyunk..."* (Karácsony S. 1943. 6.)

A református nevelés célja: az áldozatot szeretetté változtatni. A vallásos élménynek, amit a pedagógus a munkája során elér az emberség lesz az eredménye. A hívő ember az örömüzenetet nem tudja magában tartani, és minél több szeretetet ad magából, annál több lesz neki. Szükség van református iskolákra, hiszen a modern élet felfokozott igényeit nem tudja kielégíteni a gyülekezet. A református nevelőt a hit és az alázatosság kell, hogy jellemezze, hiszen érdem nincs: tanár és diák egyformán bűnös.

2. Alapelvek a nevelőnek a tanítványai szüleihez, családjához való viszonyában

Karácsony Sándor az *Ocsúdó magyarság* című könyvében több fejezetben is foglalkozik a család, a szülők felelősségével, nevelési feladataival. Például: *A „légkör" mint a nevelő társasakarati dilemmája, A tekintély elve a családban, Az „atyai pofon" mint a nevelő jogi dilemmája, Szülők Iskolája* stb. Elismeri: fontos, hogy jó kapcsolat alakuljon ki az iskola és a család között, hiszen csak így lehet hatékony a nevelés.

Karácsony Sándor hangsúlyozza: szükségük van a szülőknek is továbbképzésre, tanulásra, önképzésre ahhoz, hogy jó nevelőkké váljanak. *„Legsürgősebb és legfontosabb kötelességünk: a szülők felvilágosítása. Azért az a legsürgetőbb, mert így szerezhetünk magunknak a legrövidebb idő alatt természetes munkatársakat. Mennél több szülőt sikerül ráébreszteni szülői hivatásának valódi jelentőségére, annál nagyobb gondot fordíthatunk azokra a szerencsétlenekre, akiknek szüleit semmiképpen meg nem közelíthetjük."* (Karácsony S. 1942. 248.)

Résztvevője volt a Szülők Iskolája alkalmainak előadóként, véleménye azonban nem volt egyértelműen pozitív a működésükkel kapcsolatban. Kritikaként fogalmazta meg, hogy ezek az összejövetelek inkább egymás bírálatáról szólnak, mintsem a tapasztalatszerzésről, gyakorlati tanácsokról, egymás általi épülésről.

Hangsúlyozza a szülők feladata, hogy iskolába küldjék gyermekeiket, a pedagógusok dolga pedig az, hogy szeretettel befogadják és elfogadják a tanítványokat. Törekedni kell a szülőkkel a jó kapcsolat kiépítésére, az esetlegesen felmerülő problémák közös megoldására.

Összegzés

Filozófiája mély vallásosságon alapul, alázatra és viszonyulni tanít minket. A nevelés a nevelő és a növendék közös ügye. Közös munka nélkül nincs eredmény. Életművének egyik mondanivalója az, hogy merjünk a dolgainkról önállóan gondolkodni és tenni, jobbítani folyamatosan pedagógiai munkánk során.

Karácsony Sándor szerint a pedagógus cselekedeteit a tékozlásnak kell jellemeznie: a teljes életüket kell nap mint nap odaszánni áhítatosan és szeretettel tanítványainak.

A református pedagógusoknak csak magyar lelkületű, hagyományokra építkező etika válhat útmutatóvá, amely szerint a nevelő elsősorban Istenről tesz bizonyságot munkája során, aki csak Istennek tartozik felelősséggel. A pedagógus fő jellemzője, hogy megváltott, szabad ember, hiszen nem szolgája a bűnnek, sem a másik embernek. A tanítványaival mellérendelő viszonyban áll, hiszen Isten előtt mindenki egyenlő.

A református iskolákra a családias légkör, a közösségi szellem a jellemző, tehát fontos, hogy gyereknyelven értő, magatartásukban példamutató felnőttek dolgozzanak az intézményekben.

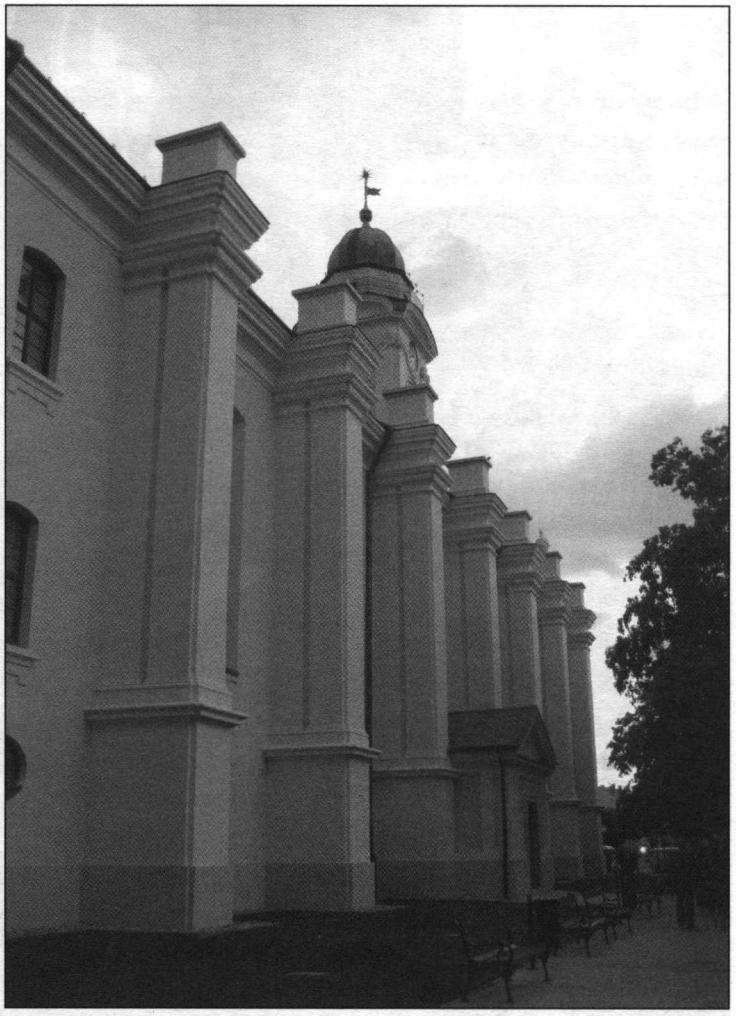

A szentesi református templom

Csak kollégiumi rendszerben működhetnek jól, hiszen csak így tud a pedagógus alázatos, tudomány és Isten után vágyakozó, kutató értelmiséget kiművelni.

Felhasznált irodalom

Karácsony Sándor (1930) *Regős Káté.* Budapest: Magyar Cserkészszövetség
Karácsony Sándor (1939) *Uj háromkirályok csillaga.* Budapest: Exodus
Karácsony Sándor (1943): *A csucsai front.* Budapest, Exodus
Karácsony Sándor (1943) *Aki dudás akar lenni.* Kolozsvár: Exodus
Karácsony Sándor (1985, 1.kiadása 1939) *A magyar észjárás.* Budapest: Magvető kiadó
Karácsony Sándor (1993) *Magyar nevelés.* Pécel: Csökmei Kör
Karácsony Sándor (1995) *Hatalom alá vetett ember.* Budapest: Hármat Kiadó
Karácsony Sándor (1997) *A cinikus Mikszáth.* Budapest: Hét Krajcár Kiadó
Karácsony Sándor (1999) *A nyolcéves háború.* Pécel: Csökmei Kör
Karácsony Sándor (2001, 1.kiadása 1947) *A magyar béke.* Pécel: Csökmei Kör
Karácsony Sándor (2002, 1. kiadása 1942)) *Ocsúdó magyarság.* Budapest: Széphalom Könyvműhely
Karácsony Sándor (2003, 1.kiadása 1946) *Magyar ifjúság.* Budapest: Széphalom Könyvműhely
Karácsony Sándor (2003, 1.kiadása 1933) *Magyarság és nevelés.* Budapest: Áron Kiadó
Karácsony Sándor (2004, 1.kiadása 1943) *A magyarok Istene.* Budapest: Széphalom Könyvműhely
Karácsony Sándor (2006, 1.kiadása 1941) *A könyvek lelke.* Budapest: Széphalom Könyvműhely
Max Weber (1982): *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*, Gondolat Kiadó

A magyar művelődés és a tanítóképzés történetéből 1868-1958

Dr. Szenczi Árpád

Az OTKA T046693. számú pályázata keretében egy nagy ívű kutatás tanúi lehettünk az elmúlt évek folyamán, az ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kara Társadalomtudományi Tanszékén. A munka eredménye egy 36 íves monográfia és hat tanulmány [a kötet egésze 57 ív], amely több mint félszáz levéltár, illetve kézirattár, továbbá 8 könyvtárban fellelhető periodika széles körének feldolgozásával készült. A megjelent kötet átfogó, magában is gazdag forrásanyagát még inkább kiteljesítette az egyidejűleg kiadott másik terjedelmes munka: az *Oktatáspolitika és tanítóképzés 1945-1960* című könyv.

Donáth Péter tanszékvezető egyetemi tanár, a mai magyar tanítóképzés jeles képviselője széleskörű kutatómunkája tárul az olvasó elé. *„A magyar művelődés és a tanítóképzés történetéből 1868-1958"* című írásmű nagyfokú tárgyilagossággal mutatja be nemzetünk tanítóképzésének csaknem egy évszázadát. Hiteles képet nyújt a magyarországi képzők szellemiségéről, felekezeti, nemzetiségi összetételéről, a diákság jellemző sajátosságairól és a képezdei tanárok pedagógiai tevékenységéről. Az állami és a felekezeti képzés eredményeinek, gondjainak bemutatása során egyre inkább az olvasó elé tárul a politikum hatásrendszerének problematikája, a politika hatása az iskolára. A nagy politikai világkísérletek hatásvizsgálata is feltárul, különösen 1918-tól 1958-ig terjedő időszak valamennyi fordulata. A kommunista „kísértet" (kísérlet) már a XX. század elején óriási zavart jelentett. A *Nagy László kényszerű számvetései 1919 – 1922-ből* című tanulmány jól reprezentálja a politikum determináló szerepét. A korszerű tanítóképzésnek elkötelezett Nagy László pár hónapig sodródott a Tanácsköztársaság „útitársaként" és szinte áldozatként marginalizálódott, pedig pedagógiai érdeklődéstana és még főképpen gyermektanulmányozási elmélete, gyakorlata máig is tanulságos! Csak röviden jegyzem meg a mai pedagógusmesterség egyik felét, a pedagógusok munkakörének egy jelentős részét töltené ki a pedológia, a gyermekek megismerésének, tanulmányozásának tana.

Az évtizedeken keresztül sikeresen képző intézmények tanárai szerették volna felsőfokon végezni munkájukat, hiszen a tanítói képzettség a tudományos kritériumokat követelné meg. Ebből a tényből fakad a nagykőrösi református tanítóképzés csaknem fél évszázadig tartó konfliktushelyzete is. Erről szól a könyv leghosszabb, mintegy 430 oldalas írása: a *„Politikai- világnézeti diszkrimináció vagy valami más?"* címmel. Az 1957-ben bezárt, majd az 1989-ben újra életre hívott nagykőrösi tanítóképző további sorsára is utal ez a munka. A marxista-leninista világnézeti rendszerre „kényszerített" református szellemiségű tanítóképzés küzdelmei hitelesen jelennek meg Donáth Péter tollából. A mai nagykőrösi törekvéseket is ismerő szerző, a történelmi tényeket, a szakmai, ideológiai ütközeteket indirekt módon, dokumentatív-elbeszélő módszerrel s hatalmas, eredeti közléseket tartalmazó jegyzetekkel helyezi tudományos diskurzusba.

Az így prezentált művelődéstörténeti anyag rendezett egészet alkot, ugyanakkor lehetőséget ad újabb, szellemtudományos vizsgálódásoknak is. Így Nánási Miklósnak a nagykőrösi, majd kecskeméti, szegedi tanszékvezető professzor gondolatainak nyithat utat. A nagykőrösi képző már 7 éve nem működött, amikor feszítő erővel gyűltek össze a volt kőrösi „prepák" az ősi falak közé. A kommunista szellemiségű világban Nánási így fogalmaz: „Bár posztegzisztenciális (!) lét – az élet utáni lét – gondolatát mi a tudománytalan mitológiák világába utaljuk, de a valóság erre rácáfol. Pl. a kőrösi képző holta után is él. Kapuja felett megfordították ugyan a címert, orgona-, hegedűszótól, énekhangtól örökké zengő-zsibongó termei elnémultak, öregjei rég kimentek a kőrösi temető akácai alá, ifjai megöregedtünk, szétszóródtunk, de szellemisége ma is áramlik, összeköt, emlékeztet, példát ad, életet is lelkesít." (Nánási Miklós emlékbeszéde 1964. augusztus 22-én.)

Donáth Péter, tehát történelmi hiteleséggel tárja az olvasó elé a XX. századi ideológiai háború mozzanatait

a figyelemreméltó tanítóképzős tanárok életútjának, küzdelmeinek bemutatásával. Eleddig kevésbé ismert források alapján új összefüggéseket fedezhetünk fel az országos történések és a nagykőrösi református tanítóképzés relációjában. Ravasz László, Imre Sándor, Révész Imre nemzetpolitikai és nevelési elképzelései is az olvasó elé tárulnak. A nagykőrösi tanárok közül pedig néhányan, többek között Váczy Ferenc és Juhász Béla az egyházi tanítóképzés szellemiségének szimbólumaivá válnak. Az 1920-as évektől a bezárásig tartó időszak tanári karának szellemisége, nevelési elvei, elvárásai a korabeli dokumentumok alapján egységesnek tűntek. Váczy Ferenc fiatalon lett igazgató, és több mint három évtizeden keresztül (35 évig) vezette az intézményt. Dr. Juhász Béla, a pedagógia tanára, igazgatóhelyettes és az utolsó évfolyam vezetője szintén meghatározó egyénisége volt az intézmény szellemiségének alakításában.

A mai református nevelés, iskolaügy számára ez a fejezet több üzenettel szolgál. Többek között bizonyítja: a Nagykőrösi és Dunamelléki Református Tanítóképző Intézet szellemisége, a „Váczy-korszakban", a diákságnak maradandó élményeket nyújtott. A különböző időszakokban végzők vallomásai összecsengenek: az intézet hivatástudatra, önbecsülésre, a társak szeretetére, aktív közéleti szereplésre, nemzettudatra, honszeretetre, igazságosságra és az Isten tiszteletére nevelt.

Reméljük, hogy a pedagógusképző és továbbképző műhelyek hallgatói, a pedagógiai arculatot formáló, iskolai pedagógiai programok készítő, megújító kollégák, csakúgy, mint az elméleti gyakorlati szakemberek munkájuk során jól hasznosíthatják a könyvet. A tartalmas munka kiinduló alapja lehet azoknak a konferenciáknak is, amelyek a diktatórikus államosítás 60. évfordulójára emlékeznek, illetve vitaindítója is lehet egy 50 esztendeje bezárt református tanítóképző emlékére rendezendő tudományos ülésnek.

Ezúton is gratulálunk a szerzőnek a nagy ívű munkájához, köszönjük, hogy könyvével is segítette a hajdani református közösségeink, gyülekezeteink, iskoláink működésének hiteles feltárását.

Református pedagógus identitás I.

Dr. Pompor Zoltán

A Magyar Református Nevelés indulása – 2000. januárja – óta elsősorban a magyar református közoktatásban dolgozó, valamint a református gyülekezetek pedagógus tagjai számára készülő országos terjesztésű pedagógiai szakmai lap. A lap vállalt küldetése már a kezdetektől, hogy a magyar református nevelés és a magyar református oktatáspolitika ügyét szolgálja, közvetítő kapocs legyen a református pedagógia szereplői között az óvodai neveléstől kezdve egészen a református közoktatási és felsőoktatási rendszerig.

Hisszük, hogy pedagógusnak lenni nem csupán szakma, miként az oly sokszor elhangzik napjaink közoktatási fórumain, hanem küldetés: vezetni a gyermeket a neki megfelelő úton. A mikéntje azonban sokszor megfejthetetlen titok. Talán a pedagógushivatás legkiválóbb művelői tudnának erről a legtöbbet mondani, ám az is lehet, hogy csak ennyit felelnének kérdésünkre: nem szavakban, hanem cselekedetekben nyilvánul meg a pedagóguslét. A Magyar Református Nevelésben megjelent írásokból válogatott *Református pedagógus identitás I.* című kiadványunkban most mégis arra törekszünk, hogy szavakkal fogalmazzuk meg a református pedagógus identitás közös jellemvonásait, azt a létformát, amit száz meg száz református tanár naponta megél. A kötet első fejezetében több szemszögből közelítjük meg a református titkot: mi az a láthatatlan spirituális szál, mely összeköti az azonos hivatású, értékrendű, elkötelezettségű nevelőket. Az írások szerzői több szempontú elemzéseikben hazai és nemzetközi kontextusban vizsgálják a magyar református iskola és azon belül a pedagógusok szerepét.

Tapasztalhatjuk, milyen nagy szemléletbeli különbségek lehetnek hívő és nem hívő pedagógusok között. Hála Istennek, hogy az egyházi iskolák államosítása idején voltak olyan pedagógusok, akik református iskolák nélkül is képviselték a református pedagógus identitást. Köszönet nekik!

Higgyük el, hogy református pedagógusnak lenni minden korban kiváltság! Nem azért, mert az egyházi intézmények jobb fizetést adnak, nem is azért, mert nagyobb a református iskolák tanárainak megbecsülése, hanem azért, mert a református közösséghez tartozás tartást ad. Ez a szilárd identitás kijelöli a helyet múlt és jövő között, azt a teret, amelyben a hagyományokra támaszkodva a jövő generációit tanítanunk kell.

A múlt ebben a kontextusban különösen fontos. A kötetben külön fejezetet szentelünk a református múltnak, melyben példaértékű református pedagógusok, írók, költők életművében keressük a ma nemzedékét megszólító üzenetet. Döbbenetes élmény volt Apáczai Csere János négyszáz évvel ezelőtt leírt gondolataiban a ma gondjaival szembesülni: *„azokról az eszközökről szólok, {...} amelyeknek csak kissé módosított felhasználásával is elérhető – költségnövekedés és újabb terhek nélkül –, hogy óhajtott célunk szerencsésen megvalósuljon... nem népünk barbár szellemében rejlik szerencsétlen elmaradásunk oka, hanem a tanítás szerencsétlen rendjében."* Képesek vagyunk-e Apáczai céltudatosságával munkálkodni?

A korszellem a pedagógiát a pragmatizmus szolgálatába állítja: a munkaerőpiacra képezzük a diákokat, kompetenciákat mérünk és hasonlítunk össze. A református pedagógusok nem különböznek a világiaktól, amikor pedagógus-továbbképzéseken (újra)tanulják a különböző munkaformákat, a differenciálás lehetőségeit, a speciális nevelési igényű tanulók integrálásának lehetőségeit. Abban azonban mindenképpen különbséggé kell válniuk, hogy munkájukban Jézus Krisztus tanítványaiként különleges felelősséggel forduljanak a rájuk bízott diákok felé.

Gyűjteményes kiadványunk jó alkalom, hogy egy kicsit megálljunk és visszanézzünk a megtett útra. Az elmúlt 9 évfolyam lapszámait végigböngészve örömmel tapasztaltam, hogy gyakorló pedagógus és elméleti szakember, hittanoktató és lelkész, református és katolikus szerzők írása egyaránt megtalálható a Magyar Református Nevelésben. Ez a sokszínűség jól jellemzi a válogatást is: gyakorlat és elmélet, múlt és jelen jól megfér egymás mellett. A *Református pedagógus identitás I.* azonban nem csupán érdekes történelmi adalékok vagy izgalmas didaktikai módszerek gyűjteménye, reményeink szerint munkánkkal hozzájárulhatunk az embert próbáló, mégis oly sok örömteli élményt adó, minőségi pedagógiai munka melletti elköteleződés és a református pedagógus identitás további erősödéséhez.

E számunk szerzői:

Ábrám Tibor	egyházkerületi főgondnok, Tiszáninneni Egyházkerület, Miskolc
Bacskay Zoltánné	óvodavezető, Református Óvoda, Hajdúhadház
Bognárné Kocsis Judit	doktorandusz, Pannon Egyetem, Veszprém
Dr. Bölcskei Gusztáv	püspök, a Zsinat lelkészi elnöke, Debrecen
Karikó-Tóth Tibor	igazgató, Kiss Bálint Református Általános Iskola, Szentes
Márkus Gábor	igazgató, Református Pedagógiai Intézet, Budapest
Dr. Nagy Sándor	főgondnok, a Zsinat világi elnöke, Budapest
Papp Kornél	irodavezető, Zsinati Oktatási Iroda, Budapest
Dr. Pompor Zoltán	pedagógiai szakértő, Református Pedagógiai Intézet, Budapest
Szászi Andrea	katechetikai előadó, Református Pedagógiai Intézet, Budapest
Dr. Szenczi Árpád	főiskolai tanár, KRE TFK, Nagykőrös

E számunk képei:

Az Országos Református Tanévnyitó képeit a Szerkesztőség munkatársai készítették.
A szentesi Országos Református Tanévnyitó képeit Pompor Zoltán és Vidovics Ferenc készítette.

Következő számaink tartalmából:

Humor az iskolában — Szülők és iskola — Befogadás

Előfizetés 2008-ra

Lapunk 2008-re előfizethető a mellékelt postai csekken vagy átutalással (OTP 11701004-20192129). A közlemény rovatba írják bele az előfizető nevét és az MRN 2008 rövidítést. Kérjük, ügyeljenek arra, hogy olvasónkat azonosítani tudjuk!
Az előfizetésről számlát küldünk. Akik csak a számla beérkezte után utalnak át, kérjük, hogy a lapban található megrendelőlapot a számlakérő és a megrendelő adataival faxon vagy postán küldjék vissza az RPI címére.
Lapunk alacsony árfekvését és az infláció alatti áremelkedést a szerzők önzetlensége és mértéktartása, illetve a Református Pedagógiai Intézet zsinati költségvetése teszi lehetővé.
Kérünk és buzdítunk mindenkit, hogy a lap megjelenését előfizetésével továbbra is támogassa!

Lapunk előfizetési díjai 2008-re:

Egy példány ára:	294 Ft (280 Ft + 5% ÁFA)
Éves előfizetési ár:	1764 Ft / év (1680 Ft + 5% ÁFA)
Kedvezményes éves előfizetési ár*:	1638 Ft / év (1560 Ft + 5% ÁFA)
ORTE-tagoknak:	ingyenes

* Református egyházközségeknek, református közoktatási intézményeknek, és ezek munkatársainak, lelkészeinek, református közoktatási szakértőknek, valamint a legalább két éve előfizetőknek.

MEGRENDELÉS

Megrendeljük a **Magyar Református Nevelés** pedagógiai szaklap **2008. évi számait** _____ példányban.

A megrendelő megnevezése: _____
A megrendelő címe: _____
_____
A számlakérő megnevezése (ha eltér): _____
_____
A számlakérő címe: _____
_____

_____
cégszerű aláírás

Magyar Református Nevelés

Megjelenik évente 6 szám.
ISSN: 1585-7565

Kiadja a Református Pedagógiai Intézet (RPI)

1146 Budapest, Abonyi u. 21.

Lapzárta: 2008. szeptember 15.

Felelős kiadó: Márkus Gábor
Főszerkesztő: Márkus Gábor
Szerkesztő: Pompor Zoltán
Postacím: 1440 Budapest 70., Pf: 5.
Tel./Fax: 06-1-351-9842
E-mail: mrn2000@freemail.hu

Tervezés és tördelés:
smArt DesignStudio
Tel.: 06-87-571013
Internet: www.sm-art.hu

Megrendelni a 2007. év számait a kiadó címén lehet.

Korábbi példányok korlátozott számban kaphatóak 168 Ft / db áron.

A kiadó RPI működését támogatja az Oktatási Minisztérium és a Magyarországi Református Egyház Zsinata.
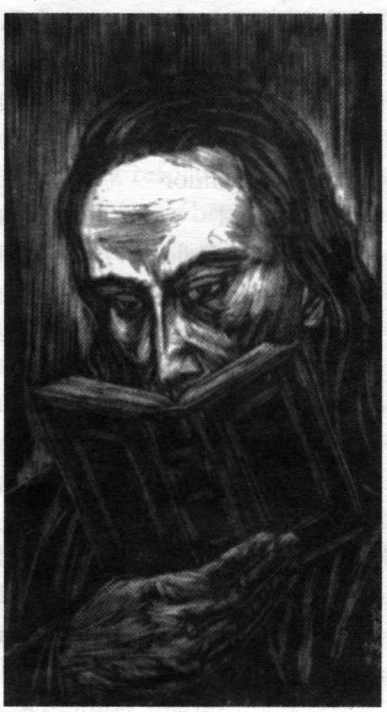
(A szerzők és a szerkesztőség álláspontja egyes kérdésekben eltérhet.) Észrevételeiket, cikkeiket szeretettel várjuk!